

W. HEKKING J. 1841

Lith. v. S. H. TEN CATE.

Lith. v. E. L. & B. J. H. H. H. H. H.

BIJ DE KAMPER POORT.

Het in 1842 gebouwde woonhuis van Sloet aan de Eekwal, 'Bij de Kamperpoort', te Zwolle, op een litho naar een tekening van W. Hekking jr.
(Historisch Centrum Overijssel)

Achtergronden: Curriculum Vitae cum annexis

Afkomst, opvoeding en opleiding bepaalden ook bij Sloet voor een belangrijk deel de richting van het leven. Over die drie factoren gaat het dan ook om te beginnen in dit hoofdstuk, dat zijn leven volgt van begin tot eind en primair is bedoeld om bouwstenen en contouren te bieden voor zijn denken, doelen en daden.

Na de tijd van vorming en opleiding in de jaren 1807-1832 krijgt de periode van zijn burgemeesterschap in Hengelo, van 1832 tot 1838, extra aandacht. De toen nog kleine Overijsselse gemeente kan namelijk worden beschouwd als een proeftuin en een bron van inspiratie voor een belangrijk deel van Sloets latere activiteiten op het regionale en landelijke toneel.

Vervolgens wordt in kort bestek zijn gezins- en familielevens gememoreerd.

Aandacht is er ook voor zijn literaire en volkskundige werk, dat vooral tot stand kwam in de jaren vóór 1840 en ná 1860 en dat hij voor het grootste deel publiceerde in de herfst van zijn leven. Het plaatst hem in het literaire spectrum van de negentiende eeuw, het doet hem kennen als privé-persoon, het laat iets zien van de Oost-Nederlandse omgeving waarin hij woonde en werkte én het werpt een scherp licht op zijn ideeënwereld.

Daarna komen de jaren 1832-1867 -waarin hij actief was als bestuurder, politicus en publicist- aan de orde en passeren tegelijkertijd de gremia en media waarbinnen en waarmee hij opereerde de revue.

De laatste paragraaf bestrijkt de jaren tussen 1867 en 1884, waarin hij zich langzamerhand terugtrok uit het openbare leven, veel in zijn werkkamer vertoefde en met de rug naar de toekomst stond gekeerd. Zo nu en dan angstig om zich heen kijkend.

De eerste vraag bij dit hoofdstuk is, wat Sloet meebracht toen hij als nauwelijks 25-jarige begon aan zijn carrière. Anders gezegd: hoe werd hij gevormd en welke invloed had dit op zijn denken? Waar lagen zijn ambities en hoe maakte hij, ook daarna, gebruik van zijn economisch, sociaal en cultureel kapitaal? Of liet hij dit juist na? Hoe verwierf hij nieuw kapitaal? In welke velden bewoog hij zich? Wat was zijn habitus?¹ Hoe ontwikkelde hij zijn netwerk?

Het zijn vragen die hier nog slechts ten dele kunnen worden beantwoord, maar, naar de concentrische opzet van deze biografie, in de volgende hoofdstukken verder zullen worden toegespitst en uitgewerkt om ten slotte te leiden tot conclusies in hoofdstuk 8.

¹Bourdieu. *La distinction*.

2.1 Afkomst, opvoeding, opleiding: 1807-1832

Bartholomeus Willem Anne Elisa baron Sloet tot Oldhuis² werd op 12 oktober 1807 geboren als de tweede zoon van Jan Adriaan Joost Sloet tot Oldhuis³ en Johanna Jacoba Sara Visscher.⁴ Hij had een twee jaar oudere broer, Ludolph Anne Jan Wilt.⁵ Het gezin woonde op huize de Beele in het Gelderse kerspel Voorst, gelegen tussen Deventer en Zutphen. De familie behoorde tot een oud Oost-Nederlands geslacht. Grootvader Ludolph Sloet was in 1783 gehuwd te Zutphen en had zich daarna gevestigd op de Beele, en niet op de havezate Oldhuis, in het Overijsselse Vollenhove, die hij in 1781 had geërfd.⁶

Vader Sloet was onder andere municipaalraad en later burgemeester van de mairie Voorst (1811-1817),⁷ schout van Apeldoorn (1817-1824), lid van Provinciale Staten (1825-1844), hoofdschout van Over-Veluwe (1827-1837) en districts-commissaris van de Veluwe (1827-1850). In de laatste functie oefende hij, als een schakel tussen het provinciaal en gemeentelijk bestuur, over grote delen van de Veluwe een 'landsvaderlijk gezag' uit. Hij wist 'door zijn enorme betrokkenheid en werklust inhoud aan deze functie te geven. Tijdens zijn inspectiereizen door de gemeenten controleerde Sloet de wegen, de bruggen, de notulen en natuurlijk de staat van de gemeentelijke financiën. Na een inspectie maakte hij voor het gemeentebestuur een zorgvuldig rapport op van alle gebreken en tekortkomingen die hij in de gemeente aantrof. Dergelijke rapporten liet hij vergezeld gaan van aanbevelingen voor het antwoord op de vraag hoe de problemen opgelost konden worden.'⁸

Als schout/burgemeester van Apeldoorn maakte Sloet sr. zich sterk voor verbetering van de wegen in zijn gemeente. Nauwkeurig hield hij in zijn functie als administrerend ambtenaar ook de jaarlijkse gang van zaken bij, waarbij hij veel aandacht schonk aan demografische en sociaal-economische informatie. Ook ging hij uitgebreid in op ontwikkelingen in de landbouw en deed hij waar mogelijk voorstellen om de armoede via werkgelegenheidsprojecten te bestrijden.

Tot degenen met wie de Sloets verkeerden en met wie Bartholomeus ook in

² Zie echter *NBWN* deel 2, 1326. Abusievelijk wordt hier als zijn naam Bartholomaeus Willem Anne Elise, als zijn geboortedatum 13 oktober 1808 en als zijn sterfdatum 16 januari, in plaats van 16 juni, 1884 vermeld. Prins. *Sloet tot Oldhuis*, 22, geeft als geboortedatum 12 oktober 1808 en als geboorteplaats de eveneens onjuiste locatie, 'huize De Beek'. Een extract uit het doopboek van Voorst, opgemaakt op 24 april 1849, als bijlage bij de stukken voor Sloet's tweede huwelijk, geeft de datum 12 oktober 1807, evenals *Nederland's Adelsboek* 1951, 359. De laatste datum wordt hier dus aangehouden.

³ Jan Adriaan Joost Sloet tot Oldhuis, heer van de Beele (Voorst, 19 oktober 1783 – Zutphen, 2 mei 1859.) Sloet voerde zijn vader in een artikel op als J.A.J. Sloet van Oldhuis (TSS-2, 378). Dit was overigens niet ongebruikelijk, want 'tot' en 'van' werden, vooral vóór de invoering van de Burgerlijke Stand, regelmatig door elkaar gebruikt. 'Tot' kwam vóór 1800 echter weinig voor.

⁴ Johanna Jacoba Sara Visscher (Utrecht, 4 augustus 1783 – Voorst, 30 augustus 1857.)

⁵ Ludolph Anne Jan Wilt, baron Sloet van de Beele (Voorst, 28 maart 1806 – Amhem, 10 december 1890). Zie voor hem: H. Kern. *Levensberichten*, 1-34.

⁶ HCO. Familiearchieven Sloet Zwolle. NA. Familiearchief Sloet 1814-1890. Zie ook: Gevers, Mensema, Mooijweer. *Havezaten Vollenhove*, met name de pagina's 195-200, waar ook de geschiedenis van de havezate Oldhuis wordt behandeld. Voorts: Kymmell. *Het geslacht Sloet*.

⁷ Hermens. 'Onder den dockenslach', 150 noemt hem, onder de naam 'J.A.J. baron van Sloet', als één van de 11 leden of municipaalraden die op 27 februari 1812 de eed aflegde voor het bestuur van de mairie Voorst en als opvolger van de eerste maire of burgemeester Jan Berend Haan.

⁸ Vedder. *Het Apeldoorns Kanaal*, 44, geciteerd uit Luikens. *Apeldoorn in de schaduw van het Loo*, 132.

zijn latere leven intensieve contacten zou onderhouden, behoorden onder anderen Willem Anne baron Schimmelpenninck van der Oye, die woonde op het nabijgelegen landgoed de Poll, Jacob Hendrik, sinds 1822 graaf, van Rechteren van Appeltern en Edmond Willem van Dam van Isselt.⁹

De jonge jurist Johan Rudolf Thorbecke die 'met zijn Duitse ervaringen, een interessante ideologische inbreng te bieden had' maakte eveneens deel uit van de schare bezoekers.¹⁰ Ongetwijfeld is er ook veel gesproken over de nieuwe vakgebieden landhuishoudkunde en staathuishoudkunde, want Sloets oom G. Wttewaal was daarin hoogleraar te Leiden en gaf later, tussen 1836 en 1838, ook de *Bijdragen tot de staathuishoudkunde en statistiek* uit. Tegen het eind van de jaren twintig konden ook de beide broers Sloet, inmiddels 'veelbelovende juristen', af en toe een woord in het midden brengen.¹¹

Maar voor het zover was, deelden zij nog 'in de spelen van de Voorster dorpsjeugd' en kregen zij van hun ouders een gedegen onderricht in de natuurlijke en bijbelse geschiedenis.¹²

2.1.1 Aan de hand van meester Beusekamp en Martinet

Bartholomeus en zijn broer groeiden op in een landelijke omgeving. Volop kregen zij aandacht en liefde voor de natuur bijgebracht; ze leerden planten en dieren kennen, maar ook ontwikkelden ze interesse voor de jacht en de visserij en de land- en tuinbouw. De voorliefde voor de natuur, schreef Sloet in 1877 in de 'Narede' van een dichtbundel, zat weliswaar in zijn aard, maar had hij toch vooral te danken aan het voorbeeld van zijn ouders.

Mijn vader was een hartstogtelijk liefhebber van bloemen, en schier geen morgen begon hij zijne dagtaak, zonder eerst een bezoek aan zijn bloemkas gebragt te hebben. De bloemenwereld was hem in den waren zin des woords eene tweede openbaring van de grootheid en de liefde van God. Als mijn eenige broer, wien Gods liefde nog voor mij gespaard heeft, en ik, beiden knaapjes, op onze stille zomersche avondstonden in den Voorster Enk langs de eenzame paadjes tusschen de graanlanden een bloemenruiker zochten, verzuimde onze gevoelvolle moeder niet om ons op de verscheidenheid van vorm en kleur van bloem en blad opmerkzaam te maken.¹³

Ook hoorden zij als telgen van een oud adellijk geslacht veel over de geschiedenis van hun voorouders en werden zij geprikkeld te lezen.¹⁴ Toch openbaarden zich tussen hen sterke verschillen. 'In beide broeders ging liefde tot de wetenschap samen met lust tot de praktijk des levens', schreef de literatuurcriticus

⁹ Zie voor J.A.J. Sloet: Verkade. *Thorbecke als Oost-Nederlands patriot*, Arnold. *Apeldoorn in opkomst*; Luikens. *Apeldoorn in de schaduw van Het Loo*; Vedder. *Het Apeldoorns Kanaal*; Luikens. *Een bestuurder van formaat*, z.p.; *Biografisch Woordenboek Gelderland*, deel IV, 114-116.

¹⁰ Een kwarteeuw later bleek nog eens hoe goed deze verhouding was geweest, getuige een brief van Thorbecke aan zijn echtgenote waarin hij op 20 juni 1856 schreef: 'Bezocht op 19 juni de ouders van Sloet, die ik na 25 of 30 jaren niet veranderd en uitnemend hartelijk vond.' Hooykaas. Briefwisseling, deel 5, 244.

¹¹ Verkade. *Thorbecke als Oost-Nederlands patriot*, 99.

¹² Prins. 'Sloet tot Oldhuis', 23.

¹³ Sloet. *Winteravondrood*. 'Narede', 158-159.

¹⁴ Kern. 'Levensbericht, 7-8.

Kalff, maar Ludolph ‘was geen dichter, evenmin een redenaar en hij versmaadde alle woordenpraal.’¹⁵ Hij was het type van de kamergeleerde, die diepgravende studies verrichtte naar de Gelderse geschiedenis en daarvoor bronnen publiceerde. ‘Ludolfs aanleg en neiging riepen hem tot de wetenschap alleen, in Bartholomeüs woonde bovendien de geest der poëzie.’¹⁶ Zijn jeugd, en hetgeen hij daarvan meenam voor zijn ideeënwereld, vormden daarbij een belangrijk thema. Vol weemoed dichtte hij later bijvoorbeeld over de lessen en de bijbelse verhalen van zijn moeder.

O! Zat ik nog, -zoo zucht ik vaak,-
Weer naast mijn moeder neer,
En had dan uit mijn kindertijd
Mijn prentenbijbel weer!

(...)

Wat ook de mensen leering geeft,
Iets, wat men nooit hervindt,
Is op den laten levensdag
De Godsvrucht van het kind.¹⁷

De beide broers zaten niet op de plaatselijke dorpsschool, waar in de zomer zestig à zeventig en in de winter wel 140 à 150 kinderen zaten, want de lessen van vader en moeder Sloet werden aangevuld door een geestdriftige onderwijzer, de in zijn tijd vermaarde meester Beusekamp te Zutphen.¹⁸ ‘Hij wist de lieve jeugd op eene onbegrijpelijke, en voor anderen onnavolgbare wijze aan zich te boeien. Hij had het geheim doorgrond, om al spelende te onderwijzen, maar tevens zoodanig te onderwijzen, dat ons geheel volgend leven van de beginselen, door hem meegedeeld, als het ware, doortrokken werd’, aldus een lofrede ter gelegenheid van deze onderwijzer in 1817.¹⁹ Beusekamp was ‘onder de arme kinderen op eene spinschool’ opgemerkt door J.F. Martinet (1729-1795). Deze Zutphense predikant, filosoof, natuurkundige en pedagoog behoorde tot de zogeheten fysico-theologen, die streefden naar een directe verbinding tussen theologie en natuurwetenschap. ‘Overall is de kennis en verheerlijking van God het zichtbaar doel, waar toe hij zijnen onderwijzeling opleidt’, aldus de bewonderende predikant Ahasverus van den Berg over Martinet.²⁰

Hij bracht Beusekamp de eerste kennis der natuur bij en deze begon op zijn beurt, aldus Sloet, aan zijn leerlingen een ‘kleine verzameling naturaliën te laten bezigtigen en ons daar het een en ander van te vertellen om onze weetlust op te

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Kalff. ‘Geschiedenis en Landschap’, 517.

¹⁷ Uit de bundel, *Herfststraden*, ‘De prentenbijbel’, 139-145.

¹⁸ Hermesen. ‘Onder den clockenslach’, 63, citeert een inspectierapport uit 1815, waarin wordt gezegd ‘dat bij de felste koude de vensters open moeten staan wegens de groote benauwtheid en dan gebeurt het nog dikwijls dat de kinderen er flauw uitgedragen worden.’

¹⁹ Van Heeckeren. *Lofrede*, 16. Zie ook: Prins. *Sloet tot Oldhuis*, 23.

²⁰ Van den Berg. *Levensberichten*, 36.

wekken, onder toevoeging, dat wij spoedig geen genoeg meer in onze jongenspelen zouden hebben, als wij er plezier in kregen om in de natuur zoo wat rond te kijken.²¹ De jonge Sloet zal dus hebben vernomen van Martinets *Historie der wereld* en ook van diens *Kathechismus der Natuur*, die was geschreven in samenspraken tussen een meester en een leerling. Meer dan 1.600 pagina's over de door God geschapen 'Almagt, Pragt en Orde' kregen de leerlingen zo, in woord en beeld, voorgeschoteld. Bartholomeus behoorde tot de ontvankelijken, getuige ook de laatste regels van het gedicht 'Op de linde op het kerkhof te Voorst', dat hij publiceerde in 1873.

Hier in Uw schaauw, - o! laat het ons herdenken!
Mijn Broeder! Vlood onze prille eerste jeugd
Bij kinderspel, wat meer genot kan schenken,
Dan ooit het hart op later dag verheugt.

Deze oude stam was 't honk van onze spelen,
En aan zijn achtbren voet, zoo breed verspreid,
Wist nog ons hart geen ijdele wensch te telen
Naar rang of staat of wereldsche ijdelheid.

Hoe rein was 't hart, hoe zuiver de gedachten!
't Gelooven en 't gevoelen smolt in één,
Terwijl wij slechts als waarheid wilden achten,
Wat ook als waarheid aan Onze ouders scheen.

Wij wisten van monaden, van atomen,
Noch klanken, waar 't spitsvindig brein meê speelt,
Waardoor de mensch in zijn wijsgeurig droomen
't Gemis aan ware kennis zich verheelt.²²

Bij alle mooie filosofieën, dromen en idyllische beelden, zo was de eindgedachte van Sloet, draaide het uiteindelijk om de kennis die de mens verder kon helpen: volgens Gods plan. Het was een overtuiging die zijn denken doordrenkte, tot het eind van zijn leven.

2.1.2 Op het Instituut Van Kinsbergen in Elburg

Omstreeks 1820 ging Sloet, ter voorbereiding op een academische studie, naar het Instituut Van Kinsbergen.²³ Van heinde en verre kwamen kinderen van gegoede families naar dit Instituut in Elburg, dat het karakter had van een kostschool. De leeftijd van de leerlingen varieerde bij aankomst van zeven tot negen-

²¹ Aldus Sloet in de 'Narede' bij zijn dichtbundel *Winteravondrood* uit 1877, 159.

²² Sloet. 'Op de linde op het kerkhof te Voorst (aan mijnen broeder mr. L.A.J.W. Sloet van de Beele)'. In: *Herfststraden*, 14.

²³ Het volgende is wat betreft de algemene informatie ontleend aan: Prud'homme. *Van Kinsbergen*. Het archief van het Instituut Van Kinsbergen berust op het Gemeentearchief te Elburg en is voorzien van een plaatsingslijst. (GAE Lindenburg, Van Kinsbergen). Over Sloet werd hierin geen informatie aangetroffen. Zie ook: Westerink. *Instituut van Kinsbergen* en TSS-9, 284.

tien jaar. Velen bleven slechts drie jaar op het Instituut. De leerlingen woonden in 'ruime en luchtige kamers' en op de goede hygiëne werd streng gelet. In de bijgebouwen van het weeshuis waarin ze waren ondergebracht, bevonden zich de bibliotheek en de lesruimten. Daar werd onderwijs gegeven in klassieke en moderne talen, wiskunde (met als apart onderdeel rekenkunde), natuurkunde, logica, zeevaartkunde, aardrijkskunde, geschiedenis, godsdienst, natuurlijke historie, tekenen, muziek, dansen en schermen. De vakken werden in maximaal zes klassen gevolgd. Elke leerling kon, afhankelijk van de leeftijd en de reeds aanwezige kennis, een eigen pakket samenstellen. Als zeer belangrijk gold het systeem van beloningen voor zaken als 'order, zindelijkheid en vlijt' en de daarbij behorende eremedailles, getuigschriften en inscripties. Hiervan werd nauwgezet aantekening gehouden in het 'Grootboek der Order van Merite' van het Instituut. Bij nalatigheid werden vanzelfsprekend passende straffen uitgedeeld. Twee keer per jaar waren er algemene examens. Het afsluitende gedeelte vond plaats in de maand mei, vóór de grote vakantie, in het openbaar in de kerk. Begeleid door orgelspel, gezang en redevoeringen, en in aanwezigheid van de admiraal en filantroop Van Kinsbergen zelve, werden dan de bevorderingen en beloningen bekend gemaakt. In de zomer van 1824 kreeg ook de zestienjarige Sloet een getuigschrift, omdat hij zich 'met zoo veel vlijt op talen en wetenschappen' had toegelegd en 'zoo braaf van zeden' was geweest.²⁴ Tijd voor ontspanning was er ook. Op zondagmiddag mochten de kinderen, na 's ochtends de kerkdienst te hebben bijgewoond, spelen in de fraaie tuin bij de school. Minstens tweemaal in de week werd er in gezelschap gewandeld.

Op het Instituut viel Bartholomeus onder de hoede van een leraar, Koopsen, die ook werkte in de geest van Martinet en niet alleen les gaf in de natuurlijke geschiedenis en natuurkunde, maar tevens godsdienstleraar was.²⁵ 'Hij vertegenwoordigde 'het zedelijk beginsel' aan het Instituut. 'En wie zegt ons', vroeg Sloet zich later af, 'hoe de voorstelling van zijn rein levensgevoel op de zedelijke vorming van het groot getal zijner leerlingen in hun volgend leven gewerkt heeft. (...) 'Men begrijpt ligt, dat zijn onderwijs geheel in den trant van Martinet en Uilkens was. De godsdienstige beschouwing is tevens de dichterlijke.'²⁶ De opleiding en de opvoeding in Elburg zijn dus voor Sloet, ook volgens zijn eigen getuigenis, zeer belangrijk geweest. Hier legde hij de basis voor zijn uitgebreide belangstelling en kennis op velerlei terrein en knoopte hij vriendschappen aan, waarvan sommige zijn leven lang standhielden.²⁷ Zo met de dichter Joost Hendrik Burlage, aan wie hij in 1869 in de bundel *Uit mijn dichterlijk leven* het, al eerder geschreven, 'Op eene beek bij Elburg' opdroeg.²⁸

²⁴ HCO. Familiearchief Sloet Zwolle, inv.nr. 124.

²⁵ Sloet. *Winteravondrood*. 'Narede', 160. J. Koopsen op het Instituut Van Kinsbergen in Elburg. Ook de omgang met de predikant Feltman te Voorst, overleden 1826, die wordt herdacht in 'Op de linde op het kerkhof in Voorst' (*Herfststraden*, 1873), maakte indruk. Hierover Prins. 'Sloet tot Oldhuis', 23, die echter geen bron noemt, 'Hij leerde ons vroeg Johannes te waarderen. "O lees hem," zei hij, "als gij ouder wordt."'

²⁶ Sloet. *Winteravondrood*. 'Narede', 159.

²⁷ Joost Hendrik Burlage (19 februari 1806–10 december 1873). *NBWN* 4, 350. 'Burlage was zeer gehecht aan het huis van Oranje.' Vooral koning Willem III, die 'hem met meer dan één bewijs van gunst vereerde.' Hij studeerde in Elburg en Utrecht en nam deel aan de Tiendaagse Veldtocht.

²⁸ Sloet. *Uit mijn dichterlijk leven*. 'Op eene beek bij Elburg' (Aan mijn vriend, mr. J.H. Burlage). Burlage had in juli 1868 geantwoord met het gedicht 'Weerklank' dat in dezelfde bundel werd opgenomen, 201–209.

Over de tijd in Elburg, zo richtinggevend voor zijn leven, schreef Sloet: 'Onvergetelijk bleven die avondstonden, dat wij bij het ondergaan der zon langs den zeedijk of in den omtrek van het landgoed Putten met Koopsen onze lessen herhaalden.'²⁹ Zijn opvoeding en opleiding in de geest van het achttiende-eeuwse Verlichtingsdenken legden bij hem de kiem voor een belangstelling en voor een overtuiging waaraan hij zijn leven lang, op zeer uiteenlopende wijze, uiting zou geven.

Nog in 1869 schreef hij aan zijn oude jeugdvriend Burlage 'gij Schiller, ik Huygens'. Sloets keuze voor de Nederlandse dichter en geleerde uit de zeventiende eeuw vormde daarvoor nog eens het bewijs. Want ook Huygens ging er vanuit, dat de waarheid alleen was te kennen uit 'de twee boeken Gods, namelijk de Schrift en de Natuur.' In zijn grote gedicht *Hofwijck*, door Sloet in 1857 besproken, beschreef Huygens welke overwegingen hem aldus hadden gebracht tot de aanleg van bepaalde onderdelen van zijn landgoed.³⁰ 'De natuur is de poëtische gedachte van God', vatte Sloet in 1876, in de 'Narede' van de bundel *Winteravondrood*, zijn eigen filosofie nogmaals samen.

2.1.3 Rechten in Utrecht

Na het Instituut in Elburg koos hij in juni 1824, samen met zijn broer, voor een studie in de Rechten aan de universiteit van Utrecht.³¹ Hij ontmoette er vrienden voor het leven en raakte er 'in de ban der poëzij' door de hoogleraar Adam Simons, een man, die 'op zijn geliefkoosd dispuutcollege en in den vertrouwelijken omgang met zijne leerlingen geheel hun vriend was, onder scherts en ernst hun vertrouwen wist te winnen en dien invloed ter bevordering van vaderlandsche letteren en geschiedenis aanwendde.'³²

Ook verdiepte Sloet zich met medestudenten in de filosoof Frans Hemsterhuis (1721-1790), in zijn woorden een 'beminnelijk wijsgeer' en een 'groot en wijsgerig Vernuft'. Hemsterhuis sprak van een 'moreel orgaan', dat de mens een besef van goed en kwaad verschaft. De mens, aldus Hemsterhuis, bezit in zich een beginsel van volmaakbaarheid, waarmee hij naar innerlijke harmonie kan streven; tegelijk heeft hij het verlangen in het Oneindige op te gaan. Sloet vergeleek Hemsterhuis met een zon, 'die van tijd tot tijd achter wolken schuil gaat, om daarna weder in nieuwen glans te voorschijn te treden.'³³

In onzen tijd, welke zich bijzonder onderscheidt door zucht naar zinnelijk genot en uiterlijk vertoon, door een hovaardig scepticisme en een verzwakt geloof aan de onsterfelijkheid der ziel, zouden wij wel wenschen, dat voor de beschaafde Nederlandsche jongelingschap die zon wederom hoog aan den hemel verrees.³⁴

²⁹ Sloet. 'Narede'. *Winteravondrood*, 160. Ook opgenomen in: Streng. *Zwols Biografisch Woordenboek*, 240.

³⁰ TSS-16, 381.

³¹ Toentertijd nog Ho(o)geschool geheten. Zie voor de inschrijving: UU, *Album Studiosorum*, 252.

³² Aldus de latere rijksarchivaris (1865-1887) L.Ph.C. van den Bergh die met deze woorden wordt geciteerd in het lemma over Simons (1770-1834) in *NBWN* 5, 742. Streng. *Zwols Biografisch Woordenboek*, 240. In de bundel *Uit mijn dichterlijk leven* nam Sloet een 'Herinnering aan den hoogleraar A. Simons' op: 'In eenen wetenschappelijken vriendenkring na den Tiendaagschen Veldtocht.'

³³ *Winteravondrood*, 'Hemsterhusiana', noot pagina 112. Zie voor Hemsterhuis en het 'organe moral'. J. Koene. *Gevoelsfilosofen*, z.p. 1998, 7-8. (www.j.koene.nl)

³⁴ Ibidem.

De filosofie van Hemsterhuis, 'met zooveel regt den Hollandschen Plato genaamd', versterkte Sloets vertrouwen in de toekomst en dat kreeg bij hem een vertaling naar de 'maakbaarheid' van de samenleving; daarvoor was kennis nodig, die weer moest worden verspreid en opgenomen.

Het ideaal van kennis en beschaving liet hij in 1836 nog eens doorklinken in een 29 strofen lange feestzang ter gelegenheid van het tweede eeuwfeest der Utrechtse universiteit.

Gelijk in 't licht der zonnestralen,
De bijen, aan haar cel ontsneld,
Langs beemden en waranden dwalen,
Maar dalen op het geurig veld,
En straks, zich heffende van de bladen,
Haar korf met zoete vracht beladen:
Zoo stroomden ook, van heinde en veer,
Wie kennis zochten en beschaving,
Naar Utrechts school, en vonden laving,
En keerden rijkbeladen weer.³⁵

Sloet won met dit gedicht één van de twee gouden medailles die beschikbaar waren gesteld door het Provinciaal Utrechts Genootschap voor de beste stukken om het jubileum te vieren. Het werd op 17 juni 1836 voorgedragen in de St. Jacobs-kerk. Aan zijn Utrechtse jaren was toen al een eind gekomen, nadat hij op 23 juni 1830 was gepromoveerd op een filosofisch-juridisch proefschrift over 'het wezen van de staat'.³⁶

Na zijn studie werd hij luitenant van het eerste bataljon van de Gelderse Schutterij. Juist in die tijd kwamen de Belgen in opstand tegen het Nederlandse bewind en ontstond in augustus 1830 een volksrumoer waarop het leger reageerde. Het kwam tot hevige gevechten, de Nederlanders moesten bakzeil halen en nadien werden de grenzen bewaakt. Sloet nam ook deel aan die bewaking en geraakte ingekwartierd te Best, bij een oude klompenmaker, zijn vrouw en hun aangenomen kinderen. Tijdens het lange wachten luisterde hij naar Noord-Brabantse volksverhalen, die hij naderhand verwerkte in zijn poëzie.³⁷ De benoeming van Leopold van Saksen-Coburg door het Nationaal Congres tot koning van België was voor koning Willem I vervolgens reden om verder militair in te grijpen. Hij wilde verhinderen dat de nieuwe monarch daadwerkelijk zijn macht zou vestigen. Op 2 augustus 1831 trokken de Nederlanders daarom de Noord-Brabantse grens over. Verschillende studenten-compagnieën ondersteunden het leger. Sloet maakte deel uit van het Betuwse corps 'Vrijwillige Jagers Van Dam' waarmee hij deelnam aan de Tiendaagse Veldtocht.³⁸ Mogelijk heeft hij zich mee laten slepen door zijn vriend en

³⁵ *Lierzang op het tweede eeuwfeest der Utrechtse Hoogeschool*, Utrecht 1836. Motto: *Sol justitiae, illustra nos*, *Zonder der gerechtigheid, licht ons voor*, als motto van de Hogeschool Utrecht. Zie voor deze cantate ook Brouwer. *Lezen in de provincie*, 256.

³⁶ Sloet. *Dissertatio*.

³⁷ Zie 'De Gouden Appel' in: Sloet. *Winteravondrood*, 44-49.

³⁸ Van Dam werd in 1841 benoemd tot voorzitter van de Tweede Kamer en was, met onder anderen de

studiegenoot E.W. van Dam van Isselt, met wie hij later overigens zeer gebrouilleerd raakte.³⁹ Een vurig katholieken-hater, zoals zijn voormalig medestudent, was hij in ieder geval niet. Mogelijk ook, werd hij gegrepen door de golven van 'vaderlandsliefde'. Zijn broer en zijn goede vriend en latere hoogleraar aan het Atheneum Illustre in Deventer P.O.C. Vorsselman de Heer dienden eveneens in het regiment van 'dichtende ijzervreter' Van Dam van Isselt. Voor Leuven kwamen zij 'onder vuur' te liggen, maar lichamelijke gevolgen had dit niet voor Sloet.

In de hiervoor genoemde Utrechtse feestzang verwerkte hij ook het Belgische avontuur, waaraan hij met zijn studiegenoten en vrienden, 'geleid door deugd- en waarheidsmin', had deelgenomen.

Hoe bleef ge, o Neerlands echte zonen!
 Den roem van Utrechts school gestand,
 Toen Gij ons erf, onze eer zaagt honen,
 Getrouw aan Vorst en Vaderland!
 Geen toon klonk schooner in uwe ooren,
 Dan 't schel geklank van 's jagers horen;
 Daar reest Gij op, in mannekracht,
 En hieldt, in gure wintervlagen,
 Hoe, langs de hei, de storm mogt jagen,
 Trouw aan oud-Hollands grenzen wacht.⁴⁰

Sloet bleef officieel in het leger tot hij per 1 september 1832 eervol ontslag kreeg. Want ruim een jaar na de Tiendaagse Veldtocht, die in zekere zin toch ook in het verlengde lag van zijn studietijd, alleen al omdat hij tijdens deze korte periode nog intensief verkeerde met sommige studiegenoten en zich bezig kon houden met poëzie en volkskunde, begon zijn maatschappelijke carrière.⁴¹ Hij werd burgemeester van Hengelo. Alvorens deze en volgende periodes van zijn carrière worden behandeld, is er hierna eerst aandacht voor zijn familie- en gezinsleven en wordt vervolgens ook zijn werk als dichter en volkskundige behandeld.

vroegere gouverneur van Overijssel J.H. van Rechteren, één van de 'Negenmannen' die in december 1844 onder leiding van Thorbecke een initiatief-voorstel tot grondwetsherziening in liberale geest indienden.

³⁹ Zie ook Verkade, *Thorbecke*, 9.

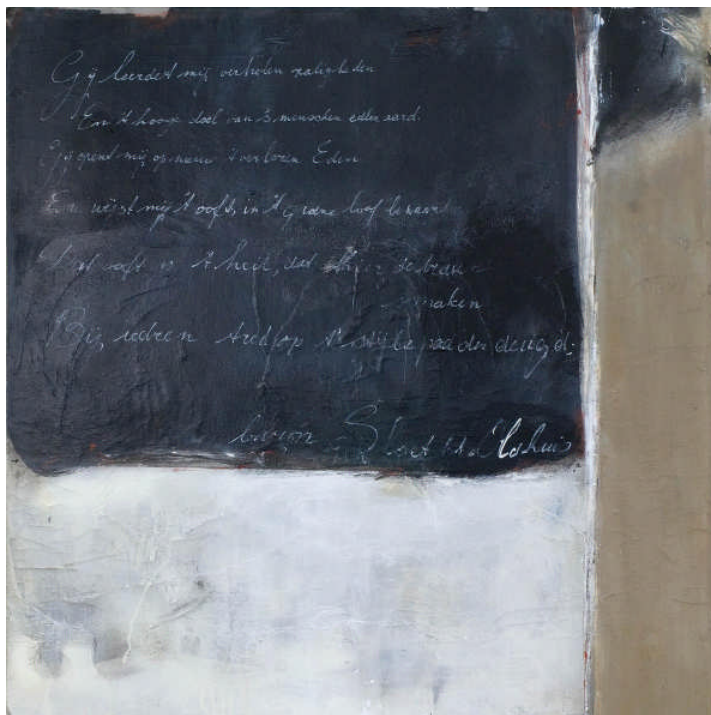
⁴⁰ Zie noot 35.

⁴¹ Per 1 september 1832 kreeg hij eervol ontslag als 1ste luitenant bij de 1ste afdeling, 1ste bataljon, 3de compagnie van de rustende schutterij Gelderland. HCO. Familiearchieven Sloet Zwolle, inv.nr. 124. In 1853 werd in Zwolle, op voorstel van het Hoofdbestuur met als secretaris Sloet's oude vriend mr. J.H. Burlage, een plaatselijke afdeling van de vereniging van dragers van het Metalen Kruis opgericht, bedoeld voor dragers van het Metalen Kruis die in de jaren 1830-1831 dienstplichtig of vrijwillig behoorden tot de Nederlandse Zee- of Landmacht. Het doel van de vereniging was 'gelegen in het scheppen van de mogelijkheid elkaar in besloten kring te ontmoeten'. De afdeling Zwolle telde achttien leden, maar Sloet hoorde daar -opvallend genoeg- niet bij. Blijkbaar had hij toch enige afstand genomen van deze episode in zijn leven. HCO. Archief Vereniging Metalen Kruis afdeling Zwolle, 1853-1883.

2.2 Familie- en gezinsleven

Op 15 november 1833 trouwde Sloet met Wilhelmina Hendrika Arntzenius, zijn 'Mina', die hij 'met al den gloed der eerste liefde beminde'.⁴² Aan haar wijdde hij menig gedicht in de categorie 'erotische poëzij' ofwel liefdesgedichten. Hij heeft daarmee niet de literaire bloemlezingen gehaald, maar wel, via enkele van zijn dichtregels, de schilderkunst.⁴³

Gij leerdet mij verholten zaligheden
En 't hooge doel van 's menschen edler aard.
Gij opent mij op nieuw 't verloren Eden
En wijst mij 't ooft, in 't groene loof bewaard.
Dat ooft is 't heil, dat hier de braven smaken
Bij iedren tred op 't stijle pad der deugd.⁴⁴

Sloet en zijn poëzie door Marri de Wilde, 2007. Acryl op doek, 112x82cm (Particuliere collectie).

⁴² Moll. *Tubantia*.

⁴³ In 2008 vond de beeldend kunstenares Marri de Wilde uit Kampen inspiratie in de hierna geciteerde regels voor het schilderij dat op deze pagina is afgebeeld. Het was in de zomer van 2008, samen met elf andere – waarvan er één was geïnspireerd door de brieven van Thorbecke aan zijn echtgenote, zijn 'lief madonnaatje', Adelheid Solger – te zien tijdens een expositie in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle. Te Dorsthorst, Otten. *De wilde deerne*.

⁴⁴ Uit Sloets gedicht 'Toewijding' in de bundel *Uit mijn dichterlijk leven*, 11.

Wilhelmina was een dochter van de hoogleraar in de rechtsgeleerde faculteit in Utrecht mr. Herman Arntzenius, die afkomstig was uit Zutphen.⁴⁵ Op 4 september 1834 werd hun zoon Adriaan Gustaaf Arthur geboren, op 2 oktober 1837 gevolgd door dochter Hermance. 'Met innig welgevallen staarde hij op zijn' ontlukenden zoon, Jonker Adriaan, en op zijn dochter, Freule Hermance'⁴⁶ Op 23 juli 1840 werd het derde kind geboren: Ludolf Edzard Alfred. Het huis in Zwolle, naar welke plaats de Sloets ondertussen vanuit Hengelo waren verhuisd, was groot genoeg om ook nog tijdelijk onderdak en verpleging te bieden aan de oude studievriend P.O.C. Vorsselman de Heer. Deze was inmiddels uitgegroeid tot een internationaal vermaard wiskundige, maar leed aan zenuwtoevallen en overleed in december 1841. Sloet schreef over hem een bewonderende en van vriendschap getuigende 'Levensschets'.⁴⁷

Een andere opmerkelijke figuur met wie hij, 'in weerwil van de nukken van het genie en de eigenaardigheden van zijnen landsaard', tot aan diens overlijden in 1869 de vriendschap wist te bewaren, was de Deventer dominee Joost Hiddes Halbertsma. 'Hij was ook de vriend mijner kinderen,' schreef Sloet later, 'welke hij allen klein gekend had en aan zich had weten te boeien; want de wetenschappelijke man was geheel kind met kinderen. Als hij *Zwolle* passeerde en de tijd hem voor eenig onderhoud ontbrak, vergat hij hen toch niet, en was hij dan gewoon aan mijn huis te schellen en bij het openen der deur een Deventer koek in den gang te werpen bij wijze van visitekaartje, en wij wisten dan dat H. gepasseerd was.'⁴⁸

Op 27 maart 1844 overleed zijn geliefde 'Mina', die hij bezong in tal van gedichten. In het gedicht 'Nazang' memoreerde hij de oorzaak van haar dood.

't Angstig voorgevoel sprak waarheid. Ras was 't droevig scheiden daar,
En daar stond ik handenwringend met drie kindren bij haar baar,
En ik lei haar vierde wichtje, dat hier 't aardsche licht niet zag,
In haar armen op dien morgen van haar hoogste levensdag.⁴⁹

'Zij was eene trouwe gade, eene liefderijke moeder, en eene opregte vriendin', schreef de bedroefde weduwnaar in een zogeheten communicatie-brief voor de nabestaanden. 'Na eenen gelukkigen echt van 10 jaren', stierf zij in een vast geloof.⁵⁰

Iets meer dan vijf jaar zou Sloet als weduwnaar door het leven gaan. De kinderen moesten het ondertussen veel zonder hun vader stellen, maar werden verzorgd door een gouvernante. Op 30 mei 1849 hertrouwde Sloet met Alida Maria Spandaw.⁵¹ Bijna een jaar later, op 8 maart 1850, werd hun zoon Willem

⁴⁵ Prof. mr. Herman Arntzenius, Zutphen 1765 - Utrecht 16 november 1842, afkomstig uit een familie waarin veel juristen voorkwamen. Gehuwd met Cornelia Metelerkamp, 1774 - 15 feb 1830. Zie: *Algemene Konst- en Letterbode* 1842, II, 30 en Programma Provinciaal Utrechts Genootschap 1843, 10-12.

⁴⁶ Moll. *Tubantia*.

⁴⁷ Sloet. *Levensschets*.

⁴⁸ Sloet, 'Herinneringen', 2-3.

⁴⁹ Sloet. 'Nazang'. *Uit mijn dichterlijk leven*, 53.

⁵⁰ HCO. Familiearchieven Sloet Zwolle, inv.nr. 124.

⁵¹ Alida Maria Spandaw, geboren op 2 mei 1816, dochter van de dichter Hajo Albert Spandaw (1777-1855) en Henriëtte Katharina Woertman. H.A. Spandaw had evenals Sloet zitting gehad in de Dubbele Kamer voor de

Hendrik geboren, gevolgd door het meisje Johanna Jacoba, op 4 april 1853. Veel tijd voor zijn gezin kan hij niet hebben gehad, want in maart 1849 was zijn eerste termijn in de Tweede Kamer begonnen. Tot in september 1860 bleef hij lid van het parlement. Het betekende dat hij regelmatig lange reizen naar Den Haag moest maken, of er verbleef in zijn *pied à terre* aan de Heerengracht 1.⁵²

In de tweede helft van de jaren vijftig zag hij zijn beide ouders en zijn schoonvader overlijden, terwijl ook zijn jonge neef Willem Sloet tot Westerholt, van wie hij veel had verwacht en die hij sterk had geprotegeerd, in die tijd stierf. Samen met zijn broer Ludolf erfde hij het ouderlijk goed en zo werd hij in 1859 eigenaar van boerderijen, weide- en bouwland, bos, water en moerasgebied onder Brummen, Hengelo, Keppel, Steenderen, Voorst, Warnsveld, Zelhem en Zutphen in Gelderland en onder Raalte, Vollenhove en Wijhe in Overijssel.⁵³ Met sommige onderdelen van zijn bezit zou hij zich ook daadwerkelijk gaan bezighouden.

Het volgende jaar verruilde hij de Haagse Kamer voor de Zwolse raadszaal en kon hij ook weer regelmatig zijn eigen studeerkamer benutten en nam hij bovendien ook als dichter de pen weer op. Een brief aan de Deventer theoloog, filosoof en neerlandicus Johannes van Vloten laat zien hoe bezig en bezet hij ook in die tijd was. 'Geen mensch weet het, hoe afgestampt druk ik het heb', verzuchtte hij in 1862, 'en dan spelen de Zwolsche jongens nog om mij heen met handklappertjes. De Hemel beware u voor klappertjes en vervelende tijdroovers.' In dezelfde brief maakte hij ook gewag van zijn betrokkenheid bij een Overijssels woordenboek en van zijn 'muze, die zoo van lieverleede onder de vergetene Juffers' begon te komen. Aan Van Vloten vroeg hij of deze nog plannen had om de *Almanak van Oudheid en Letteren*, waarvoor hij in het verleden verschillende bijdragen had geleverd, nieuw leven in te blazen. Het was wel nodig vond Sloet, 'want ondertusschen meenen de Hollanders dat zij de wetenschap in pacht hebben.'⁵⁴

'Op een aangename plek gronds aan Zwolle's Buitengracht', schreef de literator J.F. Wap in mei 1869 in een recensie, ziet de brave Sloet, te midden van een gelukkig gezin, zijn ouderdom naderen. Van lieverlede, zegt hij al zijne ambtsbetrekkingen vaarwel, om zijn avondstond te genieten in de volle vreugde van een welbested werkzaam leven, met het oog op hooger gezigteinder gerigt.⁵⁵

Grondwetsherziening van 1840 en maakte deel uit van de rechterlijke macht in Groningen.

⁵² *Staatsalmanak voor het Koninkrijk der Nederlanden* 1860, 95.

⁵³ HCO. Archieven Zwolse Notarissen, inv.nr. 304, akte 10.818.

⁵⁴ SAB. Collectie Johannes van Vloten. A Vlo E 68 KC, 1862.

⁵⁵ *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage*, 30 juni 1869. Dr. Joannes Franciscus Wap (1806-1880. In 1842 stelde hij het Gedenkboek der Inhuldiging van de door hem zeer bewonderde Koning Willem II samen. Hij bezorgde werken van Bilderdijk, schreef artikelen over deze dichter en betaalde ook diens begravenis. Toen hij in januari 1866 in Zwolle een spreekbeurt over Bilderdijk hield, logeerde hij enkele dagen bij Sloet en voorzag diens portret van het volgende bijschrift:

'Aan mijn gullen gastheer Mr.B.W.A.E. baron Sloet tot Oldhuis.

Een heerlijk Huis, een lieve Gade, een waardig Kroost,

Een ernstig Ambt, door Wetenschap en Kunst verpoosd,

Een hart voor 't Goed gevormd, een geest voor 't Schoon geschapen,

Een Burgerroon gehecht aan 't smetloos Riddenvapen,

Een zucht voor Regt en Deugd, geworteld in het bloed:

Het leven zou Sloet nog vijftien jaar geven, maar zijn tweede echtgenote, Maria Spandaw, overleed al op 4 juni 1876.⁵⁶ Het jaar daarop legde hij zijn functie als president van de Arrondissementsrechtbank neer.⁵⁷ In de jaren rond het einde van zijn ambtelijk leven had hij ook de pen als dichter weer opgevat en enkele bundels het licht doen zien. Ze bevatten voor een groot deel gedichten die hij al eerder had geschreven.

2.3 Dichter en volkskundige

Tijdens zijn studietijd in Utrecht was Sloet, zoals hiervoor aangegeven, terecht gekomen in een 'wetenschappelijke vriendenkring' rond de hoogleraar in de Nederlandse letteren en geschiedenis Adam Simons. Tot die kring behoorden onder anderen ook L.Ph.Ch. van den Bergh⁵⁸, de eerder genoemden Vosselman de Heer⁵⁹ en Van Dam van Isselt. In en kort na deze Utrechtse jaren kwam ook zijn eerste literaire werk uit. In 1830 verscheen zijn treurspel *Antigonus de Makkabeër, of de togt naar den tempel* en in 1833 zag de bundel *Poëzij* het licht.⁶⁰ Zijn hiervoor genoemde *Lierzang op het tweede eeuwfeest der Utrechtsche Hoogeschool* werd in 1836 bekroond. Een jaar later werd hij toegelaten als lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Toch duurde het nog ruim dertig jaar alvorens zijn volgende dichtbundel verscheen.

Wellicht werd hij daartoe toen ook aangemoedigd door de opvoering van zijn jeugdwerk *Antigonus*, dat, voorzien van een nieuw geschreven proloog en talrijke veranderingen, in 1862 werd opgevoerd in Amsterdam en, in Zwolle, door de Zwolse rederijderskamer Rhijnvis Feith. Volgens de recensie in de *Zwolsche Courant* was het 'dichtvuur' bij Sloet nog niet gedoofd. De krant betreurde dat de dichter de toneelpoëzie niet met 'meer vruchten van zijn verbeelding' had verrijkt.⁶¹ In 1869 kwam hij met de bloemlezing *Uit mijn dichterlijk leven*. Het was aan 'Liefde en Vriendschap' gewijd en bleef buiten de handel.

In menig gedicht van Sloet is de omgeving waarin hij opgroeide en het grootste deel van zijn leven woonde en werkte, terug te vinden. Zo bijvoorbeeld in zijn 'Ode aan de IJssel', 'die van Zutphen tot Kampen door iedere rechtgeaarde neerlandicus aan zijn gretige derdeklassers verdient te worden voorgelezen', aldus de volkskundige Tjaard W.R. de Haan.⁶² Het is een dichtwerk van 170 regels

Ziedaar het beeld geschetst van Zwolles sieraad, Sloet.'

Zo behoorden dus twee goede vrienden van Sloet tot de fervente Oranje-aanhangers, want Burlage was een groot bewonderaar van koning Willem III.

⁵⁶ Vermoedelijk kwamen de partners van Sloets kinderen uit families die behoorden tot zijn ambtelijke, politieke en agrarische connecties. Interessant is ook, welke van zijn functies en interesses zij voortzetten. Zo was één van zijn schoonzons, de kunstmestfabrikant H. Löhnis, de vader van Sloets kleindochter Hermance die met haar vaders geld in 1916 de Openbare Bibliotheek in Zwolle oprichtte.

⁵⁷ Gezien zijn jaarinkomen van acht- à twaalfduizend gulden behoorde hij tot de gegoede middenklasse, maar hoe groot zijn daadwerkelijke vermogen wel was, bleek pas na zijn dood. HCO. Archieven Memories van Successie, inv.nr. 1438, reg.nr. IV-nr 5/3779.

⁵⁸ Laurens Philippe Charles van den Bergh (1805-1887), *NBWN* 6, 120-121.

⁵⁹ P.O.C. Vosselman De Heer (1809 - 1841). *NBWN* 6, 740-743. In de bundel *Uit mijn dichterlijk leven* zijn tal van herinneringen aan deze tijd opgenomen.

⁶⁰ Hiervan een recensie door dr. J.F. WAP in *Dagblad van Zuidholland en 's-Gravenhage*, 30 juni 1869.

⁶¹ Aldus Streng. *Zwols Biografisch Woordenboek*, 242.

⁶² De Haan. 'Sagepoëzie', 103-144.

lang, dat geïnspireerd is op de bekende *Ode aan den Rijn* van E.A. Borger uit 1820. Ook daarin wordt, net als in Sloets eerste regel, gesproken over een rivier, als 'een grootvorst van Europa's stroomen'.

Geen Grootvorst van Europa's stroomen,
Maar toch een Prins van 't echte bloed,
Zien wij U Gelder binnenkomen,
En breng ik U mijn welkomstgroet.
Het slib, aan Vader Rhijn ontnomen,
Legt Gij ter neer aan Uwe zoomen,
En waar eens wier was en moeras,
Daar zien wij 't ros met hijgend zwoegen
De donkre polderklei beploegen,
En waadt het rund in welig gras.

In 'duizend kronkelingen' slingert de rivier zich door de twee provincies, langs historierijke plekken en plaatsen, zoals Wilp, waar eens de evangelieprediker Leafwin (Lebuius) de aanbidding van heidense goden als Donar en Wodan deed verstommen. Ook Voorst, zijn geboortegrond, wordt beschreven, 'daar, waar 't lazuur der korenbloemen den rand der gouden aren siert, die van des landsman zwoegen roemen; waar vink en leeuwerik tiert.' Zwolle, immers niet van de IJssel gelegen, blijft ongenoemd. Het gedicht wordt uiteindelijk besloten met een strofe waarin aan de IJssel een heldenrol wordt toebedacht.

Rol, IJssel! langs uw oeversranden
Steeds heilaanbrengend, vreedzaam voort,
Opdat ge, ontworsteld aan Uw banden,
Geen oogsten aan Uw zoom verstoort!
Maar als een vijand op komt dagen
Om Neerlands vrijheid te belagen,
Oo Bruis dan razend in Uw wraak!
Laat niets dan meer Uw woede toomen,
En smoor in 't zwellend overstromen,
Wie roekeloos Uw oever naak!' ⁶³

'De kritiek heeft de bewondering vervangen,' schreef Sloet in 1869. Hij doelde daarmee op de veranderde 'smaak en geest der Nederduitsche dichtkunst,' sinds hij zichzelf voor het eerst aan het publiceren daarvan had gewaagd. 'Onder ons volk is geene erotische poëzy meer', constateerde hij, doelend op wat tegenwoordig het liefdesgedicht genoemd zou worden. 'De Minnezang zwijgt.' Het werk van 'Bellamy, Nieuwland, Simons en anderen onzer groote dichters, die iedere vreemde letterkunde tot het hoogste sieraad zouden strekken', werd in zijn ogen geweerd als ware het 'contrabande'. ⁶⁴

Het oordeel van De Haan over Sloet is zonder meer positief. 'Zijn beste

⁶³ Het gedicht, dat verscheen in de bundel *Uit mijn dichterlijk leven*, 121-129, werd ook integraal opgenomen in Streng, *Het schoonste gezicht van de wereldt*, 132-136.

⁶⁴ Sloet, *Uit mijn dichterlijk leven*, 'Voorrede', viii-ix.

natuurpoëzie komt die van Guido Gezelle nabij en zijn verhalende gedichten doen niet onder voor die van Hofdijk, al weet die beter de verhalende vorm te treffen', schreef hij in een toelichting op het gedicht 'De Nachtmare', dat in 1873 door Sloet privé werd uitgegeven in de bundel *Herfstdraden*.⁶⁵ Drie jaar later verscheen nog *Winteravondrood*. De Haan roemt Sloet ook om zijn volkskundige publicaties, bijvoorbeeld in het *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek*, met titels als 'Eendekooien en het toukeren te Staphorst', 'Het matten in Overijssel', 'Het schoonheidsgevoel bij den boerenstand in Salland' of 'Snoeplust in de min-

De schilder Jozef Israëls maakte in 1859 voor Sloet een schets van Antje van Duivenbode uit Kostverloren, 'eene beeldschone vrouw op een klein stukje papier'. Per brief deed hij verslag van zijn bedoelingen. (Historisch Centrum Overijssel)

⁶⁵ De Haan. *Schrijven in de volksgeest*, 62.

dere standen'. Hij publiceerde ook in de door zijn vrienden Van Vloten en Halbertsma opgezette *Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren*. In de bundels *Herfstdraden* en *Winteravondrood* kwam, volgens De Haan, 'de Saksische "laatbloeier" tot zijn volle wasdom, met de stemmige weergave van volksmotieven en natuurtaferelen in een vaak enigszins regionaal-gekleurd Nederlands, stoelend op een brede eruditie en een wijs overdenken van al wat menselijk is.' Sloets poëzie werd volgens hem gekenmerkt door een vrij uitvloeien van gevoelens en gedachten, 'nergens verkunsteld à la Staring', met sterke wortels in het midden-oosten van Nederland.⁶⁶

Sloet zelf sprak ook van een 'volkstaal' in de landprovincies die volgens hem geen dialecten genoemd mochten worden en hij verweet Willem Bilderdijk dat deze daar als etymoloog geen weet van had.⁶⁷ Vrijwel tegelijkertijd met Jozef Israëls, met wie hij contact onderhield, beleefde Sloet omstreeks 1860 'zijn welbewuste ommekeer'. Het deftige classicisme dat nog kenmerkend was geweest voor zijn bundel *Poëzij*, maakte geleidelijk aan plaats voor 'het intieme verlangen van het eigen hart en de specifieke sfeer van Gelderland-Overijssel'.⁶⁸ Sloet vond daarvoor rond 1840 ook geestverwanten in een kring van regionale romantici rond de *Overijsselsche Volksalmanak voor Oudheid en Letteren*, vooral door de vriendschap met Halbertsma.

De Haan constateert dat Sloet in de geëigende werken niet of nauwelijks wordt genoemd en formuleert, na een uitvoerige bespreking van een tiental sagen, een tweetal 'desiderata'. Allereerst bepleit hij 'een ruime bloemlezing uit de poëzie van Sloet, met nadruk op het regionale en volkskundige.' Aan zijn eerste wens verbindt De Haan de suggestie om de Nederlandse letterkunde meer vanuit regionaal en volkskundig standpunt te bestuderen.⁶⁹

Ook Kalff is in zijn *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* overwegend positief over Sloet. 'Er is onder het geslacht, waartoe hij behoort, geen auteur die de natuur en het natuurleven zoo scherp heeft waargenomen; die de boomen, planten en bloemen, de dieren, de kleine vogels vooral, in hun eigenaardig karakter zóó kent en zóó getrouw uitbeeldt.' Sloets poëzie noemt hij christelijk, zoals hij laat zien aan de hand van het gedicht 'De zondagmorgen op het land'.

'k Min de drukten op den akker,
Als in vroegen morgentijd
Kar en paard wordt aangespannen,
Of de ploeg de kluiten snijdt;
'k Zie met lust het land bezaaijen
Of de blanke sikkels zwaaijen;

Maar die ernst, die 't landschap predikt
In den Zondagmorgenstond,

⁶⁶ De Haan. 'Sagepoëzie', 106.

⁶⁷ Sloet. *Winteravondrood*, 131, in een noot bij 'Langs de doornenhaag.'

⁶⁸ De Haan. 'Sagepoëzie' 107, wijst op de parallel tussen Sloets 'De blik in de natuur. Aan den schilder J. Israëls' en diens 'oeconomische beschrijving van Zandvoort' in *TSS*-18, 255-295.

⁶⁹ De Haan. 'Sagepoëzie', 138.

Stemt mijn geest tot reiner weelde;
 't Is een wijding van den grond,
 om in 't hart zijn God te prijzen
 Zonder klanken, zonder wijzen.⁷⁰

De geest van Martinet en diens *Katechismus der Natuur*, de geest van de fysico-theologie dus, klinkt hier duidelijk door en Sloet voegt er nog iets aan toe: ook de landbouw dient om God te prijzen en is onderdeel van de kringloop der natuur.

Kalff komt met nóg een karakterisering van Sloets literaire werk en zet hem daarmee tegelijkertijd scherp neer als persoon. Hij was weliswaar een poëet met levendig gevoel en een goede taalbeheersing, hij schreef gemakkelijk, maar had niet het streven naar het volmaakte in zich en scheen 'afkeerig van dat zoeken, wikken en wegen' dat nodig was 'om het voortreffelijke' te realiseren. 'Nergens bemerken wij, dat de poëzie hem hoge ernst is; dat hij door de studie van anderer werk en door eigen oefening zijn kunst tracht te volmaken; zij bleef hem bovenal ontspanning of uitstorting van het volle gemoed.' Sloet had te veel andere interesses waarop hij zijn belangstelling richtte, hij zag bovendien te veel om aan te pakken en daardoor ontbrak het hem simpelweg aan de tijd om één of twee zaken 'te volmaken.'⁷¹ De breedte van zijn belangstelling was zijn sterkte en zijn zwakte tegelijk.

Kalff schrijft het toe aan de 'bescheidenheid' van Sloet, dat diens dichtbundels niet in de handel werden gebracht, waardoor 'zijn naam als dichter minder bekend is geworden dan die van menig ander zijner tijdgenooten, dien hij in talent evenaarde of overtrof.' Die 'bescheidenheid' moge gelden voor de literaire kant van zijn werk, op andere terreinen manifesteerde hij zich wel degelijk en zonodig met luide trom. Hoe dan ook, tot een bloemlezing uit de poëzie van Sloet is het niet gekomen. Wel werden 'Het dennenbosje in de winter', 'Karrekiet' en 'Het koeltje' -drie gedichten, afkomstig uit *Winteravondrood*-opgenomen in Komrij's *Nederlandse poëzie van de 19 tot en met de 21ste eeuw in 2000 en enige gedichten*.⁷²

2.4 In en vóór Hengelo: 1832-1838

Al in december 1831 was Sloet benoemd tot burgemeester van het Overijsselse Hengelo, maar pas in september 1832 maakte hij daadwerkelijk zijn entree in het beroepsleven. Hij was toen nog net geen 25 jaar oud, maar dankzij zijn afkomst, opvoeding en opleiding verscheen hij bepaald niet zonder instrumenten in het publiek domein, waar hij als bestuurder, politicus en auteur zijn weg -zijn wegen- wist te vinden.⁷³

⁷⁰ Kalff. *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, 516. Hier worden het tweede en derde couplet geciteerd van de in totaal zes coupletten van het gedicht dat is opgenomen in de bundel *Winteravondrood* uit 1877, 122. Een soortgelijk geluid klinkt volgens Kalff in 'De Meiregen', 138-142: 'Doch in dien zoeten regendauw, - Bij gindschen regenboog,- Strek ik tot God mijne armen uit, Het dankend hoofd omhoog. O God! 't Heeft op mijn levenspad van zegening gedauwd, En wat me ontzonk of wanklen mogt, Uw trouw is nooit verflauwd.'

⁷¹ Kalff. *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, 518.

⁷² Komrij. *Nederlandse poëzie*, 174-179. Ook in de soortgelijke uitgave uit 1980 waren deze drie gedichten opgenomen.

⁷³ Zie voor Sloet in Hengelo: Coster. 'Een groot man in een klein dorp'; Wennekes en Broekmans. *Het boek*

In Hengelo werd hij niet alleen burgemeester, maar ook secretaris. Zijn standplaats telde in 1832 ongeveer 3.200 inwoners en bood een ambitieuze burgemeester alle mogelijkheden om zich te manifesteren. Hengelo was een plaats 'in zijne opkomst', mede vanwege de 'vier straatwegen die aldáár samenliepen'.⁷⁴ De ontwikkeling van het plaatsje was ook af te lezen uit de toenemende opbrengsten van de tollens langs de wegen vanaf Zwolle.⁷⁵ Rond 1830 was de weg Zwolle - Almelo - Borne - Hengelo verhard, evenals de kort nadien gereedgekomen weg van Hengelo naar Enschede. Sloet zag de waarde van deze verbindingen, maar hij maakte zich 'in het belang van geheel Twenthe' óók sterk voor een goed kanaal en 'schroomde niet met zoodanig doel harde waarheden rondborstig voor de Ministers uittespreken'.⁷⁶

Anders dan zijn voorganger die de beide ambten als bijbaantjes had beschouwd, maakte Sloet er een bijna volledige dagtaak van. Een dergelijke combinatie van functies kwam in die tijd veel voor en dat hij in 1837 ook nog advocaat werd in het district Almelo was evenmin ongewoon. Hoewel hij nog geen enkele bestuurlijke ervaring had, ontpopte hij zich weldra als 'een geboren magistraat'.⁷⁷ Het voorbeeld van zijn vader zal hem echter ook voor ogen hebben gestaan. Bij zijn aantreden voerde hij direct een belangrijke verandering in door eigenhandig elke raadsvergadering te notuleren. Uitvoerige verslagen waren het niet, maar in zijn 'petieterig handschrift' formuleerde hij wel kort en bondig de besluiten van de Raad. Tijdens de eerste raadsvergadering op 18 september 1832 stelde hij direct het probleem van de wanbetaling der belastingplichtigen aan de orde. Er zou voortaan jacht worden gemaakt op lieden die nalatig waren bij de betaling van de hoofdelijke omslag en andere heffingen. Wanbetalers konden rekenen op een dwangbevel, ook als het ging om enkele centen.

In Hengelo herinnert de Sloetsweg aan het burgemeesterschap in de jaren 1832-1838. (Foto Martin Bosker)

van Hengelo, 36-40; Scholten. *Het zout in de pap*, 19-22; Walhof. 'Van Maire tot Burgemeester'; Kokhuis. *Historie van Hengelo*, 40., 68, e.v.; *Gedenkboek Hengelo*, 124.

⁷⁴ De predikant Moll gaf in zijn artikel over Sloet in *Tubantia* ook een amusante beschrijving, vol van folkloristische details van Hengelo.

⁷⁵ Zie hiervoor VGS over de betreffende jaren.

⁷⁶ Moll. *Tubantia*.

⁷⁷ Wennekes en Broekmans. *Het boek van Hengelo*, 33.

Sloet regeerde met straffe hand en ontwierp verschillende verordeningen, zoals het *Reglement van Politie voor de Gemeente Hengelo*, dat hij op 19 april 1833 aan de Raad presenteerde. Het was een soort grondwet voor de ingezetenen die volgens de raadsnotulen bedoeld was om een eind te maken aan de vele misbruiken binnen de gemeente. Het eerste van de 38 artikelen was gericht op herbergiers, kroeghouders en drankverkopers. Zij moesten, op straffe van een boete van één gulden, hun zaak uiterlijk om tien uur 's avonds sluiten. Sloet verordonneerde ook dat nieuw te bouwen huizen, stallen en schuren in de kom van het dorp niet meer van hout mochten zijn en verder dat er niets meer mocht worden gebouwd zonder vergunning. Aan het vrije gebruik van de openbare ruimte werd paal en perk gesteld. De reinheid kreeg eveneens bijzondere aandacht, want iedereen was verplicht straten en goten voor het eigen huis schoon te houden. Het was verboden mesthopen en -putten aan de kant van de straat te plaatsen. Honden dienden aangelijnd te worden. Voorts waren de inwoners van Hengelo verplicht de burgemeester en/of de veldwachter op de hoogte te brengen van overtredingen of de aanwezigheid van vreemde personen. *Law and order* stonden bij Sloet dus hoog in het vaandel!

Ondertussen had hij een scherp oog voor de noden en behoeften van de bevolking. 'Boeren kwam hij tegemoet door de macht van de nog steeds bestaande markenbesturen te breken en hun tegen schappelijke prijzen woeste grond in verkoop en pacht te geven.'⁷⁸ Over de binnen zijn eigen gemeente gelegen marke Woolde schreef hij in 1838 voor de *Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren* een historisch getint artikel, waarin duidelijk zijn visie op deze oude instellingen naar voren kwam: hij zag ze als hinderpalen die zo snel mogelijk uit de weg moesten worden geruimd.⁷⁹

Regelmatig toonde hij zich een beschermer van de minst bedeelden. 'Wie dringend een gebit nodig had kon altijd een beroep doen op de gemeentekas.'⁸⁰ Hij maakte zich bovendien sterk voor de verbetering van het onderwijs. De uitgaven voor sterke drank ten behoeve van het gemeentebestuur werden geschrapt en daardoor kon hij vier schooltjes van landkaarten, leerzame prenten, leesboeken en leien en griffels voorzien. Kinderen mochten pas in fabrieken worden toegelaten indien zij voldoende onderwijs hadden genoten. De veldwachter zag toe op de naleving van deze bepaling. In 1834 werden twee kleine schooltjes afgebroken en het volgend jaar verrees er een grotere, geheel nieuwe school.⁸¹ Toen er 'gemurmureerd' werd over de plaats der nieuwe school aan het eind van het dorp, antwoordde Sloet, met vooruitziende blik: 'dat mettertijd dat gebouw nog schier in het midden der Gemeente zou komen staan.'⁸²

Een opvallend onderdeel bij de nieuwe school was de 'kweektuin' die daarbij werd aangelegd. De onderwijzer J.C.G van Benthem had gezien hoe een collega in de buerschap Beckum, ook gelegen binnen de gemeente Hengelo, daarmee succes had. In 1837 vroeg hij aan het gemeentebestuur om een stuk grond bij de

⁷⁸ Wennekes en Broekmans. *Het boek van Hengelo*, 37-38.

⁷⁹ Sloet. 'Het oude regt'.

⁸⁰ Wennekes en Broekmans. *Het boek van Hengelo*, 38.

⁸¹ VGS 1835.

⁸² 'En de uitkomst heeft deze profetie bevestigd!', voegde Moll er nog aan toe.

nieuwe school, 'wat hem gretig toegestaan werd.' Ook in de nabijgelegen buurschap Oele werd nog een dergelijke tuin aangelegd. Sloet was hierover enthousiast, nadat hij het goede voorbeeld had gezien in Westfalen, waar bij iedere school bomen werden gekweekt. De kwekerij van Van Benthem telde, kon hij bijna twintig jaar later voldaan melden, 'ongeveer 300 veredelde stammen en 200 wildstammen. Hieruit zijn ongeveer 900 stammen gepoot, meest appels en peren, ook walnoten en weinig kersen. Deze zijn gedeeltelijk verkocht voor 30 cent het stuk, gedeeltelijk ten geschenke gegeven. De schooljeugd veredelt gaarne, en bij verscheidene woningen worden wildstammen gevonden om te veredelen.'⁸³ Een derde kweektuin was nog aangelegd door een onderwijzer in de buurschap Oele. Zo was dit een letterlijk vruchtdragende manier van werken, waarbij het onderwijs een belangrijke rol speelde en Sloet later ook als schoolopziener een stimulerende rol kon vervullen.

De prioriteit voor het onderwijs in Hengelo betekende wel, dat er nauwelijks nog geld was voor het onderhoud van wegen, bruggen en andere publieke werken. 'Sloet hoopte evenwel dat een gemeente waarin de jeugd goed geschoold werd en waarin de nijverheid mede als gevolg van goed onderwijs tot verdere bloei gebracht kon worden, op den duur over voldoende middelen zou beschikken om ook andere kostbare gemeenschapsvoorzieningen te financieren.'⁸⁴

Nadat Sloet was benoemd tot president-kerkvoogd van de Hervormde Gemeente in Hengelo, getrouwde hij zich veel moeite om de voorgenomen bouw van een kerk te realiseren, want de hervormden gingen nog ter kerke in de voormalige kapel van een kasteel. De inspanningen hadden succes. Voor de bouw van de hervormde kerk werd in 1835 door het Rijk een bijdrage van 2.300 gulden verleend en in 1837 nog eens 300. De Provincie kwam met 1.050 gulden over de brug. In 1838 werd de kerk ingewijd.⁸⁵ Eveneens zette hij zich in voor de joodse gemeenschap in Hengelo, toen het ging om de stichting van een synagoge. Van het Rijk was daarvoor in 1833 een bijdrage van 100 gulden verkregen en uit provinciale fondsen was eenzelfde bedrag gefourneerd, maar dat was nog niet voldoende voor de stichting van dit 'eenvoudig uit hout opgetrokken bedehuis.' Sloet wist ook vele niet-joden te bewegen tot een bijdrage aan de stichting van deze synagoge. Op 14 juli 1837 kon opperrabijn J. Hertzfeld uit Zwolle de inwijding verrichten. Predikanten van de hervormde en doopsgezinde gemeente woonden de plechtigheid bij.⁸⁶ Ook deze ruimhartige opstelling ten opzichte van andersdenkenden in geloofszaken typeerde Sloet.

Ondanks zijn successen en zijn krachtige hand had Sloet het in Hengelo - aldus dr. E. Moll, sinds 1837 predikant van de plaatselijke Hervormde Gemeente - niet gemakkelijk in zijn 'harden strijd tegenover de bekrompenheid der Twentekers, die te vrijheidlievend waren om door een Burgemeester zich de wet te laten stellen. Wel ging de Burgervader niet altijd te rade met de

⁸³ In TSS-11, 417-421, wijdde Sloet een artikel aan de 'boomkwekerijen bij de scholen ten platten lande'. Daarin gaf hij ook een overzicht van andere Twentse plaatsen waar de boomkwekerij opgang had gevonden.

⁸⁴ Wennekes en Broekmans. *Het boek van Hengelo*, 38.

⁸⁵ VGS 1838.

⁸⁶ VGS 1837. Deze synagoge heeft tien jaar standgehouden. Kokhuis. *Historie van Hengelo*, 80-84.

draagkracht zijner kinderen, en konden deze zijne satyren kwalijk verdragen.¹⁸⁷

Blijkbaar leverde zijn ambtelijk leven hem slechts een bescheiden status op. Die indruk wekt althans het getuigenis van Moll, die een halve eeuw later schreef: 'Het deerde Sloet weinig dat voor de majestueuse gestalte zijner schoonzuster, als deze hem bezocht, de deurposten zijner nederige woning te laag waren.' En wanneer 'zijn vrome schoonvader, professor Arntzenius, hem bezocht, eerbiedigde hij klaarblijkelijk diens liefelijken eenvoud ten hoogste.'¹⁸⁸ Het zegt iets over de omvang van de schoonzuster, de godsvrucht van de schoonvader en de instelling van de schoonzoon.

Ook anderen, zoals de hiervoor genoemde Deventer dominee Halbertsma, wisten hem te vinden in deze tamelijke uithoek van het land en van de provincie en Sloet schreef er later met genoegen over.

Het was een regt schoone lentedag, en wij gingen in den spaden avond den nachtegaal hooren op de plek, waar ons thans de spoorwegfluit het trommelvlies verscheurt. Al koutende werd het zeer laat en keerden wij door het eenzaam Drienensche veld terug. In het volle maanlicht bragt ik hem op de top van eenen grooten tumulus of grafterp, die men daar nog veel vindt. "Zoo is er dan van het geslacht, dat hier geleefd heeft," zeide ik, "niets overgebleven dan een kruik met asch en wat verschroeide beenderen en verroest ijzer." – "Neen!" antwoordde hij, "Nog iets meer: dat volk leeft nog in zijne taal, als men het daar maar uit weet te halen."⁸⁹

Aan het gesprek tijdens hun eerste ontmoeting in 1837, schreef Sloet, had hij zijn lust tot het doen van linguïstisch onderzoek overgehouden. De taal was volgens Halbertsma 'in den waren zin de spiegel van het volksleven' en groeide daarmee 'uiterst langzaam op.'⁹⁰ Niet de taal van de kerk of die van Hooft en Vondel moest tot norm worden verheven, maar die van de taalgeleerde Kiliaan, die in de zestiende eeuw de woordenschat van zijn eigen Brabantse taal en die uit andere gewesten optekende.⁹¹ Die benadering paste in de visie en de werkwijze van de regionalist Sloet, die een open oog en oor had voor het streekeigene en dit ook tot uiting liet komen in een groot aantal van zijn gedichten. Aan de ontmoetingen met zijn Deventer vriend wijdde hij in mei 1837 het gedicht 'Aan J. Hiddes Halbertsma'.⁹²

Wat graaft Gij, uit den grauwen nacht
Des tijds, verborgen schatten,
En woelt en wroet in talen rond,
Die niemand meer kan vatten!

O! Kom bij mij, o! kom op 't land,
Waar Gij een taal kunt hooren,'

⁸⁷ Moll. *Tubantia*.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Sloet. 'Herinneringen', 2.

⁹⁰ Ibidem.

⁹¹ Ibidem.

⁹² In: *OAO* 1838, 187.

Die elk gevoelig mensch verstaat,
In welken stand geboren!⁹³

Aan de jaren van betrekkelijke luwte in Hengelo, waarin hij nog de tijd kon vinden voor het dichterschap en voor volkskundige expedities in het veld of op papier kwam in 1838 een eind, tegelijk met zijn eerste en enige ambtsperiode als burgemeester die toen precies zes jaar had geduurd.⁹⁴

2.5 Op een groter podium: 1838-1867

In 1838 verruilde Sloet het burgemeesterschap voor het rechterschap en verhuisde hij naar Zwolle. Met zijn gezin ging hij wonen in een statig nieuw gebouwd pand met een tuin aan de Stadsgracht. Van daaruit zou hij een ongekende werkkraft ontplooien. Niet in zijn eigenlijke beroep, dat van jurist, manifesteerde hij zich, al was hij sinds 1838 lid en vanaf 1843 tot 1877 president van de Arrondissementsrechtbank in zijn woonplaats.⁹⁵ De juristerij verschaftte hem wel een aangenaam ambtelijk inkomen, een kring van vakgenoten en een duidelijke positie, maar voor Sloet was daarmee het bestaan niet gevuld. Het politieke en het verenigingsleven lokten.

Al snel na zijn aankomst in Zwolle raakte hij betrokken bij de voorbereiding van de 'Overijsselsche Tentoonstelling' voor 1840, een presentatie van beroep en bedrijf in de provincie die in respectievelijk 1842 en 1846 ook in Deventer en Kampen zou worden gehouden.⁹⁶ Sloet wilde, dat deze tentoonstellingen ook een stimulans zouden bieden voor kleine ambachtslieden en andere neringdoenden. Een nevenfunctie waarmee hij zijn positie binnen het netwerk van kennis en informatie kon versterken, was die van schoolopziener.⁹⁷ Twee jaar na zijn komst naar Zwolle beleefde hij zijn debuut in de landelijke politiek.

2.5.1 Parlementaire opmaat in 1840

In de twee decennia tussen 1840 en 1860 zou Sloet prominent aanwezig zijn op het landelijke politieke podium. De opmaat voor deze optredens vond plaats toen hij in 1840 de provincie Overijssel vertegenwoordigde als buitengewoon lid van de Dubbele Kamer voor de Grondwetsherziening.⁹⁸ Het werd een kort, maar gedenkwaardig optreden.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Zie voor benoeming en ontslag burgemeesters: HCO. Archieven Provinciaal Bestuur Overijssel, inv.nrs. 18642-18647 en 18703-18710.

⁹⁵ Zie voor zijn benoemingen als rechter, per 8 oktober 1838, en als president per 19 januari 1843, als vervanger van mr. F.P.A. Heerkens: HCO. Familiearchieven Sloet Zwolle, inv.nr 122.

⁹⁶ Zie hiervoor: HCO. Archieven Provinciaal Bestuur Overijssel, inv.nrs. 19.182-19.186, 19.187-19.190 en 19.191-19.195.

⁹⁷ Volgens het *Jaarboekje Overijssel* voor 1838 werd hij op 3 september 1838 lid van de commissie van onderwijs en schoolopziener in het vierde district van Overijssel. Zie hiervoor ook: HCO. Archieven Provinciaal Bestuur Overijssel, inv.nr. 8.770.

⁹⁸ Zie voor deze benoeming: HCO. Archieven Provinciaal Bestuur Overijssel, inv.nrs. 2.776, 2.831, 2. 838, 16. 423. De Dubbele Kamer bestond uit de gewone Tweede Kamer en een gelijk aantal daaraan door Provinciale Staten toegevoegde leden. Als gewone leden voor Overijssel zaten: mr. R.S. van Gronden, mr. W.H. Vijfhuis, mr. G.I. Bruce en mr. J.A. Sandberg. De drie buitengewone leden naast Sloet waren mr. A.J. Vos de Wael (burgemeester van Zwolle), mr. W.H. Cost Jordens en G.S.G. baron van Fridagh. Ook zijn vroegere buurman in Voorst, W.A. baron Schimmelpenninck van der Oije van de Poll en zijn, toen nog, goede vriend E.W. van Dam van Isselt hadden hierin zitting.

De kersverse parlementariër deed zich direct kennen 'als een van de leden, die de voorgestelde herziening veel te bekrompen achtten.' Hij sloot zich echter niet aan bij de door Thorbecke geleide oppositie die tegen alle ontwerpen stemde. 'Mijn votum over de verschillende ontwerpen van wet', liet hij weten, 'blijft afhankelijk van het oordeel, dat ik over de waarde van ieder onderdeel zal koesteren.' Samen met elf anderen stemde Sloet wél tegen de wijzigingen ten aanzien van de Raad van State en de Staten-Generaal. Hij wilde verder gaan dan het voorstel en pleitte, niet voor het laatst, vóór afschaffing van de Eerste Kamer en de Raad van State, om zo, door besnoeiing van de overheidsuitgaven, 'de egte beginselen der staathuishoudkunde,' waarmee hij die van Adam Smith en Jean Baptiste Say bedoelde, de natie vooruit te brengen.⁹⁹

Eerder al was hij tijdens zijn *maidenspeech* in hevig conflict geraakt met de anti-revolutionair mr. Guillaume Groen van Prinsterer. Deze had hem er gepiëkeerd op gewezen dat een uitdrukking als 'het brutaal gezag van eenen Has-senpflug' niet behoorde tot het parlementair spraakgebruik. Het ging namelijk om de vertegenwoordiger van de koning in Luxemburg, 'een van de meest verdienstelijke staatslieden van Duitschland.' Naar aanleiding van dezelfde toespraak ontstond een debat over de gemengde school, die door Groen 'onchristelijk' was genoemd. Sloet wilde graag toegeven, dat hij in godsdienstig opzicht een andere mening was toegedaan dan Groen, maar hij bleef wel aanspraak maken 'op den naam van Christen'. Hij was een groot voorstander van de gemengde school en zag absoluut niets in een systeem met 'Roomsch-Katholieke, Janseniste, Lutherse, Herstelde Lutherse, Dortsche-Gereformeerde, ordinair Gereformeerde, Remonstrantsche, Doopsgezinde, Hernhuttersche, Quakersche, Labadistische, Joodsche scholen.' Het was hem juist een genoegen om, als schoolopziener, kinderen van verschillende gezindten op één school verenigd te zien. 'Laten wij toch ons gezond verstand doen werken! Wat hebben de tafels van Prinsen, de letterkast, de vormleer, de leer der evenredigheden enz. met de dogmata van het Christendom gemeen?', eindigde hij zijn repliek. Groen voelde zich door Sloets tegenspraak 'zoo geweldig aangetast,' dat hij nog 'een soort van huivering' voelde als hij dacht aan diens optreden. De volgende dag las Sloet, 'ter voorkoming van misverstanden,' zijn toespraak voor van papier. Op die manier hoopte hij zich niet door zijn eigen woorden, die 'welligt het gevoel van dezen of geenen onzer medeleden zouden kunnen kwetsen', te laten meeslepen. Hij was van plan geweest om een lange redevoering te houden, maar, merkte hij sarcastisch op: 'mijne parlementaire ervaring heeft mij geleerd, dat redevoeringen weinig tot overtuiging leiden.'¹⁰⁰ Desondanks zou hij in zijn latere parlementaire carrière nog veel en langdurig aan het woord zijn.

Nadat hij dus al in 1840 de aandacht op zich had gevestigd, kreeg zijn naam in Zwolle, in Overijssel en alom in den lande een bekende klank. Het had veel te maken met het feit dat hij sinds 1841 zeer actief betrokken was bij de oprichting van diverse gremia en media.

⁹⁹ Prins, 'Sloet tot Oldhuis', 25, vertaalde deze woorden van Sloet in de zin 'omdat hij de bestaande gezindheid van regering en kamers' geen verbetering verwachtte. 'En wellicht,' voegde Prins eraan toe 'hebben zich ook reeds in deze periode de eerste kiemen gevormd van zijn, later niet onduidelijk uitgesproken afkeer, om zich onder de banier van de liberale grootmeester te scharen.'

¹⁰⁰ HTK 30 en 31 augustus 1840. RGP 114, Grote Serie, 3de deel, 342. Prins. 'Sloet tot Oldhuis', 24-25.

2.5.2 Een vereniging, een tijdschrift en een krant

In februari 1838 werd in Zwolle een vereniging opgericht met de naam 'Wetenschappelijk Genootschap'. De bedoeling van de oprichters was om lezingen te organiseren over geschiedenis, aardrijkskunde, natuurkunde en vooral ook natuurlijke historie.¹⁰¹ Zij konden het echter niet eens worden over de doelstellingen en twee van de drie wilden de vereniging zelfs opheffen. Zover kwam het niet, maar wel traden die twee af. Op 11 december 1840 werden Sloet en de advocaat, notaris en ondernemer mr. Isaac Anthonie van Roijen tot hun opvolgers gekozen. Zij kregen de opdracht om samen met stadssecretaris Gerrit Luttenberg, die wel was aangebleven als bestuurslid, de koers van de vereniging te bepalen.¹⁰² Ruim twee maanden later kwam het drietal met een plan, dat op 19 februari 1841 aan de leden van het genootschap werd voorgesteld. Kern ervan was, dat het niet moest blijven bij praten en luisteren, maar dat de leden vooral zélf de handen uit de mouwen moesten steken. De beoogde activiteiten lagen al besloten in de nieuwe naam: 'Overijsselsche Vereeniging tot ontwikkeling van Provinciale Welvaart', al spoedig kortweg 'Welvaart'. De vergadering ging eenstemmig met de plannen akkoord, en dat moest ook wel, merkten de samenstellers fijntjes op, want zij wensten niet de leiding van een vereniging op zich te nemen die zich andere doelen stelde dan zij hadden gepresenteerd. Sloet werd voorzitter en hij nam de uitwerking van de doelstellingen met kracht ter hand; onder andere door de oprichting van nieuwe instellingen als musea of bibliotheken, maar ook die van de 'Maatschappij tot verbetering van den handelsweg over het Zwolsche Diep' (1845) en de Landhuishoudkundige Congressen (1846).

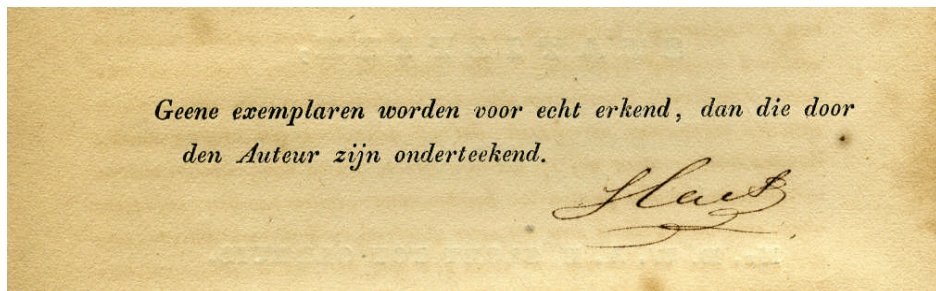
'Communicatie' was voor Sloet een sleutelwoord, dat niet alleen betrekking had op de wegen over water en over land, op verkeer en vervoer, maar ook op de verspreiding van kennis en informatie. Het *Tijdschrift voor staathuishoudkunde en statistiek*, dat hij sinds 1841 redigeerde en waarvoor hij zelf ook de meeste artikelen schreef, paste geheel in die gedachtegang. Een belangrijke functie van het tijdschrift lag in de signalering en bespreking van binnen- en buitenlandse economische literatuur. Voor Sloet was het een prachtig podium, waarop hij kon acteren in een dubbelrol als auteur en redacteur. Bovendien bezorgde het hem een uitgebreid netwerk. Zijn eerste bijdrage was een uitvoerig artikel, waarmee hij een lange reeks begon onder de titel 'Grondtrekken der staathuishoudkunde'. 'De rijkdom, of het bezit van zekere stoffelijke goederen, maakt het onderwerp der staathuishoudkunde uit', begon hij eenvoudigweg.¹⁰³ Maar zo simpel was het blijkbaar niet, want vervolgens had hij nog twaalf jaargangen nodig om de theorie uit te leggen. Eén ding was echter duidelijk vanaf het begin: Sloets grote voorbeeld op het gebied der staathuishoudkunde was Adam Smith.

¹⁰¹ Met een dergelijke serie was een begin gemaakt door de in 1835 overleden Overijsselse Gedeputeerde mr. J. ter Pelkwijk, vermaard om zijn streven onderwijs en wetenschap vooruit te brengen.

¹⁰² HCO. Archief Welvaart. Zie ook het 'Introductieboek' over 1838-1839 van 'Welvaart', inv.nr. 54. Zie over 'Welvaart': Geesink, 'De Overijsselsche Vereeniging'. Luttenberg (1793-1847), van nederige komaf, was opgeleid door Ter Pelkwijk. Sinds 1832 was hij secretaris van de stad Zwolle, vanaf 1839 procureur bij het Provinciaal Gerechtshof en evenals Sloet auteur bij de Zwolse uitgever W.E.J. Tjeenk Willink.

¹⁰³ TSS-1-1, 1.

Een ander blad waarbij hij betrokken was, had, zoals de naam al doet vermoeden, een meer regionaal lezerspubliek. Op 19 april 1845 kwam het eerste nummer uit van *Overijssel*.¹⁰⁴ Deze krant, vier pagina's dik, zou twee maal per week verschijnen 'Eén der oprichters en ijverigste medewerkers' was Sloet.¹⁰⁵ Ook de eerder genoemde Van Roijen en ir. B.P.G. van Diggelen, beiden heren

De handtekening van Sloet in het Tijdschrift voor staathuishoudkunde en statistiek

van 'Welvaart', behoorden tot de auteurs van het blad. Het eerste redactioneel ten geleide ademde duidelijk de geest van het *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek* en die van 'Welvaart'.¹⁰⁶ In de dertien jaar van haar bestaan wisselde de krant enkele malen van eigenaar en (hoofd)redactie, maar deze behield wel steeds een liberaal karakter, zij het van diverse snit. Hoewel de artikelen vrijwel allemaal anoniem werden gepubliceerd of slechts, een enkele keer, met initialen ondertekend en de krant verschillende keren van redactie wisselde, droeg *Overijssel* ook duidelijk het stempel van Sloet. Niet alleen door de keuze van de onderwerpen die nauw aansloten bij de terreinen waarop hij zich bewoog, maar ook door de vele integraal opgenomen artikelen en toespraken uit zijn pen of mond. Geen politicus werd in deze krant zoveel en met zoveel instemming geciteerd als Sloet.

2.5.3 In de Zwolse Gemeenteraad: 1845-1851

Op 11 oktober 1845 werd Sloet benoemd tot lid van de Zwolse Gemeenteraad.¹⁰⁷ Met negen van de twaalf stemmen was hij verkozen via het

¹⁰⁴ De eerste volledige jaargang alleen al, bood een stortvloed aan onderwerpen en politieke statements, waarvan hier nog slechts een beperkt gedeelte is genoemd. Bekend is wel, onder andere uit een niet gepubliceerde doctoraal-scriptie van G.J. van der Horst, dat vanuit kringen rond *Overijssel* door de uitgever J. Zeehuisen jr. en door mr. I. A. van Roijen, actief werd gewerkt in de richting van een Grondwetsherziening. Zij wilden zich niet neerleggen bij de mislukte pogingen van Thorbecke c.s., de 'Negenmannen' waartoe ook Sloets politieke geestverwanten Van Rechteren en Van Dam van Isselt behoorden. Volgens Geesink, 'Welvaart', 113-114, was Van Roijen degene, die de krant financieel op de been hield.

¹⁰⁵ NRC 19 juni 1884.

¹⁰⁶ Volgens Geesink, 'Welvaart', 113, was het 'duidelijk, dat niemand minder dan Van Royen de steller van deze inleiding is geweest; immers uit dit alles blijkt de vaste wil, om voor alles te geraken tot wijziging der Staatsinstellingen als doel, - maar niet minder tot verbetering der stoffelijke welvaart des volks.' Zonder meer aannemelijk is die verklaring niet. Met hetzelfde recht kan deze inleiding worden toegeschreven aan Sloet.

¹⁰⁷ HCO. Archief Gemeente Zwolle, 1813-1924. Register van Resolutiën, inv. 13, 15 september 1845. Sloet verving de eervol ontslagen Gijsbert Simon Johan Wicherlink.

zogeheten Kiezers Collegie.¹⁰⁸ Hij trof als burgemeester van de ongeveer 17.000 inwoners tellende stad de energieke katholiek dr. A.J. Vos de Wael, die er al sinds 1813 zat en met wie hij goed kon samenwerken. Vanaf het begin liet hij zijn stem horen over en naar aanleiding van praktische zaken, die vooral te maken hadden met de infrastructuur. Al op 8 november 1845 hield hij een voordracht over het belang van een 'spoorweglinie langs de Zuiderzee'. In 1850 begon hij over het nut van een vaste brug over de IJssel bij het Katerveer. Samen met een wethouder en een raadslid kreeg hij in 1850 zitting in een commissie die daarover moest adviseren en ontwierp hij een adres aan de regering.¹⁰⁹ Ook de armenzorg, en in relatie daarmee de werkgelegenheid, stelde hij regelmatig aan de orde. Zijn eerste periode als gemeenteraadslid kwam ten einde in 1851. Hij was toen inmiddels kamerlid geworden.

2.5.4 Tussen Zwolle en Den Haag: 1848-1860

De stem van 'het radicale kamerlid van 1840' werd, ondanks of dankzij de hevige aanvaring met Groen van Prinsterer, in de loop van de jaren veertig gehoord in den lande. Dit bleek toen Sloet in maart 1848 op de nominatie stond als minister van binnenlandse zaken, toen het ministerie Schimmelpenninck in de maak was.¹¹⁰ De functie kreeg hij niet, maar wel kon hij nog hetzelfde jaar, na de parlementaire opmaat van 1840, weer zijn stem laten horen in Den Haag.

Hij was namelijk in juni door de Zwolse Raad voor de Provinciale Staten gekozen als opvolger van mr. J.S. Naamen van Eemnes.¹¹¹ En zo kon hij van 18 september tot 7 oktober 1848 opnieuw als 'buitengewoon lid' namens Overijssel zitting nemen in de Dubbele Kamer voor de Grondwetsherziening.¹¹² Tijdens de debatten over de wijzigingsvoorstellen liet Sloet duidelijk blijken wat zijn uitgangspunten waren. Onbewimpeld sprak hij uit dat het hem niet in de eerste plaats ging om staatkundige, maar om economische hervormingen. Niet de Grondwet was ondeugdelijk, maar de manier waarop die werd uitgevoerd.

Tegen drie van de twaalf ontwerpen bracht hij zijn stem uit. Tegen het tweede en derde, omdat de Eerste Kamer en de Raad van State gehandhaafd zouden worden. De Raad van State zag hij vooral als een tractementen-, pensioenen-, reis- en verblijfkosten en bureaumiddelen verslindend instituut dat zo snel mogelijk moest worden afgeschaft. Hij rekende voor, dat de kosten van twee ton goud tegen een rente van vijf procent een jaarlijks bedrag van vijf mil-

¹⁰⁸ Voor de verkiezing van een nieuw raadslid werd in Zwolle, tot in 1851 Thorbecke's kieswet van kracht werd, eerst de helft van het Collegie uitgeloot. De andere helft werd aangevuld met de burgemeester. Sloet kreeg bij de verkiezing in 1845 in de eerste ronde vijf en in de tweede, voor een absolute meerderheid, negen van de twaalf stemmen. Zie voor een onderzoek naar de gevolgen van de Kieswet 1851 in Zwolle: Hagedoorn, 'De stemmer stemt, de kiezer kiest, ... de stemmer kiest.' Hagedoorn constateert dat de Grondwetsherziening van 1848, als gevolg waarvan de nieuwe kieswet werd ingevoerd, in Zwolle niet al te veel invloed had op de samenstelling van de elite. Wel was volgens hem de politieke belangstelling in de periode van zijn onderzoek dalende.

¹⁰⁹ HCO. Archief Gemeente Zwolle, 1813-1924. Register van Resolutiën, inv.nr. 18, 27 juli 1850 en 12 oktober 1850.

¹¹⁰ Prins, 'Sloet tot Oldhuis', 25, die zich baseert op Colenbrander, *Willem II*, 208 en De Bosch Kemper, *Levensbericht van Jhr. Mr. A.G.A. van Rappart* (Levensberichten Mij. Van Letterkunde, 1870), 179.

¹¹¹ Zijn broer Ludolph zat voor Gelderland.

¹¹² Zie voor deze verkiezing: HCO. Archieven Provinciaal Bestuur Overijssel, inv.nr. 16.431.

joen vertegenwoordigden.

Men veronderstelt eens, dat jaarlijks deze twee tonnen gouds beurtelings aan de provincien verstrekt wierden tot den aanleg van openbare werken: dan zouden wij van lieverlede binnen weinige jaren indijkingen in de Dollart, in de Lauwerszee, in de Zuiderzee, de kanalisatie van de Drentsche en Overijsselsche veenen met hunne miljoenen schats, de kanalisatie van de Veluwe, de afdamming van het Sloe, het afwateringskanaal bij Den Bosch, de vruchtbaarmaking van de Peel door het Maaswater, en wat al niet nuttige zaken, tot stand zien brengen, die men reikhalzend verlangt, die men dringend behoeft! Hoe zoude door dit alles het voortbrengend vermogen van den vaderlandschen bodem toenemen; hoeveel duizenden behoeftigen die werkeloos zijn en werken willen, zouden daarbij hun eerlijk brood verdienen! Doch niets belet om deze twee tonnen gouds in de beurs dezer zwaar belaste natie te laten.¹¹³

Tijdens zijn stemverklaring over onderdelen van de Grondwet vuurde hij een frontale aanval af op de gevestigde orde. Hij constateerde, dat een groot deel van de Kamer zich richtte naar de waan van de dag en dat de behandelde wetsontwerpen, indien aangenomen, een ramp voor het land zouden betekenen. Het verlangen naar een grondwetsherziening kwam volgens hem niet alleen voort uit drukkende belastingen en procedures. Het was ook een gevolg van 'de verheffing tot de hoogste en gewichtigste bedieningen in den Staat van mannen, uitstekende door onbekwaamheid, zonder anderen titel dan geboorte en hofgunst'.¹¹⁴ In de Eerste Kamer ging het in zijn optiek meer om de financiële dan om de verstandelijke vermogens van de kandidaten. 'Ik weet het, bezit van geld sluit geen verdienste uit, doch verdienste wordt hier uitgesloten als zij niet met geld verbonden is'.¹¹⁵ Directe reacties op deze, zonder aanzien des persoons uitgesproken, woorden volgden niet, maar ze zullen menigeen als een belediging, of wellicht zelfs als een dreigement, in de oren hebben geklonken. Opnieuw was Sloet erin geslaagd de gevestigde orde, zeker ook die binnen de adellijke geleidingen waaruit hij zelf afkomstig was, tegen zich in het harnas te jagen.¹¹⁶

Tegen het achtste ontwerp stemde hij, omdat de dienstplicht en de daaraan verbonden loting hem tegen de borst stuitten en ook het budget voor het Departement van oorlog daardoor te hoog zou blijven. In april 1848 had hij zijn opvattingen al eens duidelijk uiteen gezet in een nota die hij schreef voor de liberaal mr. Dirk Donker Curtius, sinds maart van dat jaar minister van justitie. De titel van het stuk maakte al veel duidelijk: *Aanteekeningen betreffende een herziening van de huishouding van staat, voornamelijk uit het oogpunt van bezuiniging*.¹¹⁷ Ambtenaren, politici en een instantie als de Hoge Raad van Adel moesten eraan geloven, zoals hoofdstuk 3 zal laten zien.

Een zaak die hij ook aan de orde stelde, was het koloniale beleid. Over dit precaire onderwerp durfde hij kritische noten te kraken in een tijd waarin dit

¹¹³ HTK 3 oktober 1848.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Zie hiervoor ook: Coster, 'Een adellijke buitenstaander'.

¹¹⁷ Nationaal Archief, 2e afdeling Justitie, geheim archief inv.nr. 4672, Sloet aan Donker Curtius. Zie ook Van der Horst. *De geest van vooruitgang*, 12-13.

nog geheel uit den boze was. De Nederlandse economie was nu eenmaal te afhankelijk van de Indische baten.

De geschiedenis heeft die woorden opgeteekend, als een waarborg voor de vervulling dier redelijke wenschen, die nooit iets anders beoogd hebben, dan de gebreken en misbruiken die bestaan, te doen ophouden, de wetten die vereischt worden te hooren afkondigen, de kolonien voor zichzelve en voor het Moederland te doen zijn wat zij wezen kunnen, en de talrijke bevolking, die aan het Nederlandsch gezag onderworpen is, tot die welvaart en dat welzijn te brengen, die niet alleen de roem en de kracht van ons bestuur zullen bevestigen en doen zegenen, maar tevens ook den vaderlandschen bloei en voorspoed op eene rationele en duurzame wijze zullen bevorderen en bevestigen.¹¹⁸

De koloniale politiek vormde, net als de meeste andere zaken die hij in 1848 in de Dubbele Kamer ter discussie stelde, onderdeel van de trom waarop Sloet zou blijven slaan. Ronduit opzienbarend was zijn voorstel gronden op Java te gaan verkopen, om het begrotingstekort over 1848 te kunnen dekken. 'Natuurlijk zowel van wege de onvermoede financiële perspectieven, die zij schenen te openen, als vanwege de onstaatkundige toespeling op een mogelijk verlies onzer koloniën.' Maar toen hij dit voorstel deed, was hij al gekozen voor de Tweede Kamer.¹¹⁹

In november 1848 hadden de eerste rechtstreekse verkiezingen plaatsgevonden volgens de bepalingen van de nieuwe Grondwet. Stemgerechtigden konden nu hun vertegenwoordigers, 68 in totaal, kiezen zonder tussenkomst van anderen. Overal in het land werden zogeheten kiezersvergaderingen gehouden om kandidaten aan te wijzen waarop de stemmers hun stem konden uitbrengen. Op die manier moest worden voorkomen dat de stemmen over te veel verkiesbaren werden verdeeld en bovendien ontstond zo duidelijkheid over de politieke voorkeuren van de kandidaten.

De eerste kiezersvergadering in Zwolle was op 28 oktober 1848 in het Odéon. Tijdens de bijeenkomst in deze schouwburg werd besloten tot een beginselprogramma waarin de nadruk werd gelegd op vereenvoudiging van het bestuur en op verandering van het onrechtvaardige belastingstelsel dat de burgerstand ten gronde richtte.¹²⁰ Met algehele instemming besloten de 120 aanwezigen Sloet kandidaat te stellen. Kort na deze bijeenkomst werden er ook andere kiezersvergaderingen georganiseerd, maar deze sloten zich aan bij het eerste 'kiezersbureau' omdat ze volgens de hiervoor beschreven liberale krant *Overijssel* hetzelfde nastreefden.¹²¹

Het leek dus alsof Zwolle vrijwel unaniem liberaal gezind was, maar toch waren er ook andere geluiden. Baron J.L. van Haersolte van Haerst bijvoorbeeld, had heel duidelijk zijn afkeer van het liberale verkiezingsprogramma laten blijken, waardoor zijn aanhang hem niet openlijk durfde te steunen. Na de Grondwetswijziging hadden de liberalen de wind in de zeilen en neigden velen ertoe

¹¹⁸ *Overijssel* 27 oktober 1848.

¹¹⁹ Prins, 'Sloet tot Oldhuis', 28. Zie ook: Wels en Wolters, 'Analyse'.

¹²⁰ Het werd gepubliceerd in *Overijssel* van 27 oktober 1848.

¹²¹ *Overijssel* 10 november 1848.

naar hun zijde op te schuiven, ‘waardoor een grijs middengebied ontstond, waar liberalisme en conservatisme in elkaar overvloeiden.’¹²² Desalniettemin viel de stemming in het district Zwolle geheel in het voordeel van Sloet uit. In zijn woonplaats kreeg hij 498 van de in totaal 564 stemmen en in het gehele district 600 van de 681.

Thorbecke kreeg in Zwolle slechts één stem. De pogingen van de liberale arts Isaïc van Deen om hem hier verkozen te krijgen, waren dus op niets uitgelopen. Ook zonder kiezersvergadering zou Sloet zijn gekozen, verzekerde Van Deen aan Thorbecke en daarom, schreef hij, had hij hem niet kandidaat gesteld. Om zijn handelen te rechtvaardigen, haalde Van Deen een uitspraak van de kastenmaker Kamphuis aan, ‘een man met zeer gezonde hersens’, die hem had verzekerd dat wanneer men Sloet niet had gehad, men alleen maar Thorbecke had willen verkiezen. Dat was de algemene opinie op de kiezersvergadering, volgens Kamphuis, die beweerde dat ongeveer 200 burgers in Zwolle die mening toegedaan waren. Maar de Leidse professor mocht zich gesteund weten door de vertegenwoordiger uit Zwolle. Thorbecke had ‘in die dagen onder zijne jongeren geen vuriger bewonderaar en geen trouwer ziel.’¹²³ Volgens Van Deen was de behoudende partij in Zwolle ook erg sterk. Sloet wist echter deze club eveneens aan zich te binden, aangezien hij baron was.¹²⁴

In 1850 werd het kiesdistrict Zwolle uitgebreid, onder andere met vijf Gelderse plaatsen, en mochten er twee kandidaten worden geleverd voor de Tweede Kamer. Opnieuw werd Sloet, inmiddels benoemd tot Ridder der Orde van de Nederlandse leeuw ter gelegenheid van de inhuldiging van koning Willem III, en ook nu zonder discussie, door de kiezersvergadering kandidaat gesteld en gekozen.¹²⁵ Over de andere kandidaten was meer te doen. Uiteindelijk werd mr. Groen van Prinsterer in Zwolle, na veel strijd, als tweede kandidaat voor de Tweede Kamer afgevaardigd. Met hem verkeerde Sloet, na de hevige aanvaring in 1840 in de Dubbele Kamer voor de Grondwetsherziening, nog steeds in staat van openlijke vijandschap. Dat Groen in Zwolle gekozen kon worden, had overigens te maken met verdeeldheid in de liberale gelederen.¹²⁶

Ondertussen roerde Sloet zich stevig in de Kamer, zeker waar het ging om de koloniën. ‘Spreekt men hier in de Kamer over het lot der overzeesche bevolking, dan verheft zich dadelijk de eene of andere stem, op het groote gevaar dat daar in steekt, dan wil men onmiddellijk de vrije discussie daarover smoren’, constateerde hij in december 1850. ‘Door deze wijze van redeneren zal de natie nooit de kennis verkrijgen, die zij zoo zeer behoeft aangaande het lot der volken van onze bezittingen in de Oost-Indien, welke aan het Nederlandsche gezag zijn onderworpen.’¹²⁷

Oud-minister van koloniën J.C. Baud, met wie hij goed bevriend was geweest, omschreef hem als ‘een agitateur, die alleen sprak om naam te maken’ en

¹²² Van der Horst. *De geest van vooruitgang*.

¹²³ NRC 19 juni 1884.

¹²⁴ Van der Horst. *De geest van vooruitgang*.

¹²⁵ Hij werd bij KB van 10 mei 1849 benoemd ter gelegenheid van de inhuldiging van koning Willem III.

¹²⁶ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de gang van zaken rond de verkiezingen in 1850, Van der Horst, *De geest van vooruitgang*, 35–38.

¹²⁷ HTK 23 december 1850.

zijn bronnen niet wilde noemen als hij met beschuldigingen kwam. Sloet moest zich wel geroepen voelen om tegen deze 'schrikkelijken aanval' te protesteren. Ook zijn aloude politieke tegenstrever Groen van Prinsterer veroordeelde het optreden van Sloet, terwijl hij één van diens critici uitvoerig prees. Sloet vergeleek Groen daarop met de machtige Romeinse censoren, die zelfs leden van de Senaat uit hun functie konden zetten. Hij prees zichzelf en zijn medekamerleden gelukkig dat Groen die macht níet had, want dan zou de Kamer volgens hem binnen afzienbare tijd nog slechts bestaan uit twee of drie van diens vrienden. 'Overigens hoop ik', sneerde hij, 'dat ik met mijn voorstel tot landverkoop in Indië de Natie niet meer in rep en roer zal hebben gebragt dan die afgevaardigde door zijne theologisch-staatkundige geschriften.'¹²⁸ Het deed de zaak geen goed, want op die manier leidde de vorm, de satire, de aandacht af van de inhoud.

Een ongebruikelijk aspect van Sloets optreden was de humor, die hij niet uit de weg ging. Zo werd nog na zijn dood een anekdote aangehaald over een 'kammervraag' die hij had gesteld. Het ging daarbij over een dikke kolonel aan het hof van de *soesoehoenan* van Soerakarta, die niet kon deelnemen aan een officieel diner, omdat hij uit zijn rokkostuum was gegroeid. Om die reden was hij ontslagen uit zijn functie. Sloet, die in Den Haag bekend stond als 'de dikke man uit Zwolle', vroeg daarom de minister om onderzoek te doen naar die zaak. 'En als het mogt blijken dat die kolonel geen ander misdrijf begaan heeft, dan dat hij uit zijn rok gegroeid is, dan vraag ik voor hem geen suikercontract, maar dat hij in zijn rang en eer hersteld moge worden.'¹²⁹ Het was niet de enige keer dat hij verwijten kreeg over de stijl van zijn optreden.

Het kamerlid baron W. van Lynden, afgevaardigde namens Arnhem, beschuldigde hem ervan dat hij oneerbiedig over de bijbel had gesproken, terwijl hij in een rede zijn 'zucht om amusant te zijn' niet had weten te bedwingen. In de ogen van de Nijmeegse baron was dat ongehoord, evenals het feit dat Sloet de koning een 'speelbal van godsdienstige geschillen' had genoemd. Sloet op zijn beurt, pareerde alle aanvallen en vergeleek zijn opponent met een onbesuisde schermmer die de regelen der kunst niet verstond.¹³⁰ Het kon allemaal niet beletten dat hij tot 1860 zonder onderbreking werd herkozen.

In 1853, nadat het eerste ministerie Thorbecke was gevallen vanwege de april-beweging, moesten er opnieuw verkiezingen worden gehouden. Het leverde een felle verkiezingsstrijd op, waarbij drie kiezersverenigingen actief waren: 'Vrijheid en Orde', 'Vaderland en Koning' en 'Nederland en Oranje'. De eerste was liberaal, de laatste twee waren conservatief, waarbij 'Vaderland en Koning' een aristocratisch karakter had en de leden van 'Nederland en Oranje' lager op de maatschappelijke ladder stonden. Sloet gold als de kandidaat van 'Vrijheid en Orde'. Groen was, samen met de als reactionair omschreven W.L.F.C. van Rappard, de man van de beide andere kiesverenigingen. De krant *Overijssel* speelde een belangrijke rol en stelde ruimte beschikbaar voor ingezonden artikelen en een rubriek 'varia', waarin commentaar werd gegeven. Begin mei waarschuwde de krant voor de ware bedoelingen van Groen en de zijnen.

¹²⁸ HTK 23 december 1850.

¹²⁹ *Eigen Haard* 1884, nr. 35, 432.

¹³⁰ HTK 2 december 1856.

Zij wilden de burger beroven van zijn burgerlijke vrijheden en zijn deelneming in het bestuur van stad, provincie en land. Volgens *Overijssel* was het vreemd, wanneer één kiesdistrict twee zo van elkaar verschillende kandidaten, Sloet en Groen, zou leveren. 'Water en Vuur', aldus de krant, zijn even goed te verenigen als de man der vrijzinnige ontwikkeling en de reactionaire theokraat.¹³¹ De godvruchtige boeren probeerde men te winnen voor het liberale kamp door te benadrukken dat Sloet zich altijd had ingezet voor de boerenstand. Maar de argumenten hadden niet het gewenste resultaat.

Op 17 mei werd Groen van Prinsterer met 1.224 stemmen gekozen, terwijl er over Van Rappard (869) en Sloet (795) opnieuw moest worden gestemd. *Overijssel* vroeg zich af, waarom de heren van de Grote Sociëteit zich tegen Sloet hadden gekeerd. Een 'blind Thorbeckiaan' was hij immers niet, dus om die reden hoefden zij hem de verwickelingen rond de bisschopsbenoemingen in april 1853 niet aan te rekenen. Hij was bevriend met de burgerij, genoot wetenschappelijke roem en had geestesbeschaving. In de twee weken tot de volgende ronde werd Sloet in verschillende artikelen afgeschilderd als een onafhankelijk persoon, die altijd naar zijn overtuiging handelde. 'In één woord, de heer Sloet wil geen stemmachine onder het ministerie Thorbecke zijn, hij wil dit evenmin onder het ministerie Van Hall worden.'¹³² De kiezers van het platteland kregen nog eens te horen dat Sloet een belangrijke rol had gespeeld bij de afschaffing van de accijnzen op het varkens- en schapenvlees en dat die belasting zeker weer ingevoerd zou worden als Van Rappard werd verkozen. Het ging moeilijker deze keer, maar na de herstemming werd Sloet wel gekozen.¹³³

Tijdens de verkiezingen van 1856 stond hij weer tegenover Groen en opnieuw stond *Overijssel* vierkant achter hem. Hij was immers 'bekend met de stofelijke en zedelijke belangen van dit district.' Groen kende die niet, beweerde de krant, en wilde die zelfs niet kennen. Sloet was bovendien een voorstander van 'gepaste zuinigheid in het beheer van de nationale huishouding', terwijl Groen stemde vóór allerlei verkwistingen als het budget van oorlog. Sloet wilde afschaffing van accijnzen die drukten op de volksvoeding en die leggen op 'voorwerpen van weelde'. Hij zag 'in vele opzichten reeds de zegepraal zijner koloniale staatkunde', terwijl Groen nog 'de lofredenaar van de oude Oost-Indische Compagnie' was. Verder wilde hij vrede 'in Kerk en Staat', was hij een 'voorstander van bijbellectuur, maar op eene gepaste wijze, onder leiding en verklaring van bevoegde leraars' en wilde hij 'den bijbel niet opdringen aan andere gezindten, maar iedere gezindte in haar regt handhaven.' Het pleidooi vond blijkbaar gehoor, want met 904 tegen 491 stemmen werd Sloet gekozen.¹³⁴ Hij kon weer vier jaren in de Tweede Kamer tegemoet zien. Gemakkelijk zouden ze niet worden.

Zijn pogingen om Zwolle tot een echte zeehaven te doen uitgroeien, maar die de kleine schippers vanwege te heffen tolgelden fel in het verweer brachten en die zelfs leidden tot een parlementaire enquête, de kritiek op zijn optreden inzake de Indische politiek en niet in de laatste plaats zijn mislukte pogingen om

¹³¹ *Overijssel* 10 mei 1853.

¹³² *Overijssel* 24 mei 1853.

¹³³ Zie voor deze verkiezingsstrijd *Overijssel* van 20 mei, 27 mei, 3 juni en 8 juli 1853.

¹³⁴ *Overijssel* 6 juni 1856.

de oude tienden in de landbouw afgeschaft te krijgen, om de voornaamste voorbeelden te noemen, hebben hem waarschijnlijk veel energie gekost én gefrustreerd. In 1860 kwam het bij de verkiezingen weer op een herstemming aan en ditmaal moest hij het opnemen tegen de anti-revolutionair en oud-minister van koloniën Pieter Meijer. Sloet verloor deze strijd en daarmee eindigde zijn parlementaire carrière in mineur. Thorbecke treurde daarom niet, getuige een opmerking in een brief van 15 mei 1860: 'Men verzekert, dat de heer Sloet zijn afscheid neemt. Het zal voor de Kamer geen verlies zijn.'¹³⁵ De heren hadden elkaar in de voorbije jaren verschillende keren ontmoet in de politieke arena. Aanvankelijk als medestanders, maar steeds vaker als tegenstanders. Ook de stijl van hun optreden was geheel verschillend. De bedachtzame, vaak stug overkomende Thorbecke en de gepassioneerde Sloet: het klikte gewoon niet.

2.5.5 Opnieuw in de Zwolse politiek: 1860-1867

In het jaar waarin hij de Tweede Kamer verliet, keerde Sloet terug in de Zwolse Gemeenteraad. Hij was nadien echter vaak afwezig en opereerde, zo lijkt het althans, met veel minder animo. Typerend is ook de manier waarop zijn lidmaatschap ten einde liep. Op 26 juni 1867 deelde hij mee, dat hij 'voor eenigen tijd' al had besloten 'om niet langer lid dezer vergadering te zijn'.¹³⁶ Hij liet nog wel weten, dat hij, indien hij zijn medeburgers daarmee de moeite van een buitengewone verkiezing kon besparen, wel zitting wilde blijven houden tot september. Van zijn aanbod werd geen gebruik gemaakt, maar niemand kreeg nog de kans hem dat ter vergadering te vertellen, want de laatste vijf keren verscheen hij niet meer. En zo kwam er op 7 september 1867 een weinig stijlvol einde aan de laatste etappe van zijn bestuurlijke en politieke carrière binnen het gemeentelijke kader, die precies 35 jaar eerder in Hengelo was begonnen.

2.6 Levensavond: 1867-1884

Een erg opgewekte kijk op de wereld had Sloet niet meer in het laatste stadium van zijn leven. 'Ik ben noch modern, noch calvinist geworden. Wij vervallen hier tot materialisme, prosaïsme, ongeloof. Het is mij of men met stoom de haven van het communisme wil binnenvaren', schreef hij in februari 1875 aan zijn oude vriend Moll. Deze maakte in zijn herinneringen aan 'den edelen mensch, den grooten geest, den trouwen vriend', ook melding van zijn vrees voor de ziekelijke vroomheid die Sloet zou hebben bevangen. Voor de diplomatie was zijn dichterlijke vriend niet in de weg gelegd, zo noteerde de voormalige predikant in Hengelo, en teleurstellingen werden hem dan ook niet bespaard. 'Hij was trouwens te openhartig om fijn geslepen staatsman te zijn, en dus moest hij wel 'op politiek terrein in zekeren zin zijn roem overleven'.¹³⁷

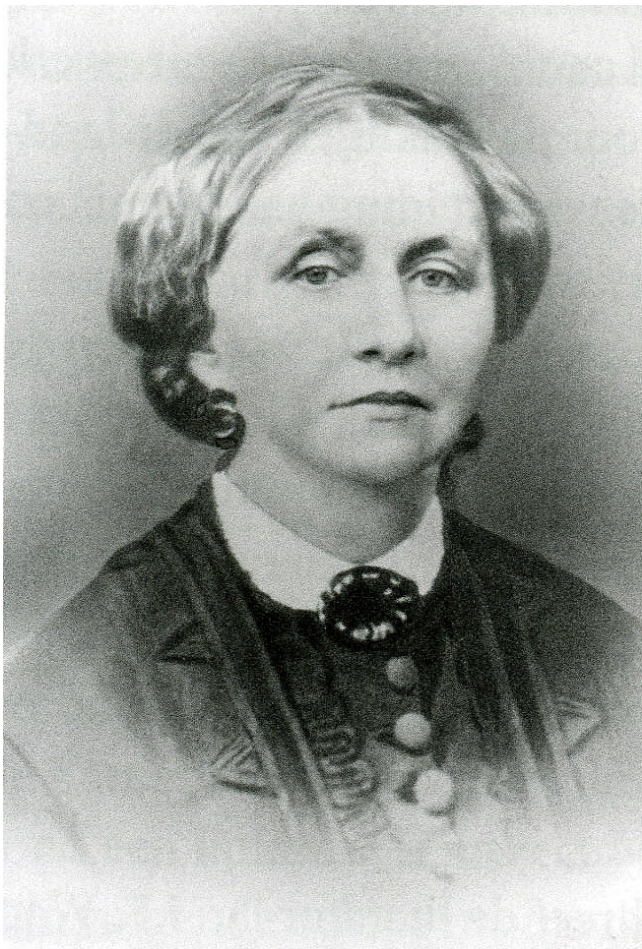
Op één terrein bleef hij echter tot het laatst actief: dat van de landbouw. Tijdens de Landhuishoudkundige Congressen was hij een vaste bezoeker en spreker naar wie meestal met waardering werd geluisterd. Ook waar het de activiteiten van 'Welvaart' betrof, bleef het oog van Sloet sterk gericht op de belangen van akker, weide en tuin. Ondertussen trok hem ook de praktijk van

¹³⁵ De brief was gericht aan C.T. Stork. Hooykaas. *Briefwisseling*. Deel 5, 411.

¹³⁶ Gedrukte verslagen Gemeenteraad Zwolle, 26 juni 1867

¹³⁷ Moll. *Tubantia*.

het boerenleven en vond hij tijd om zelf de klompen aan te trekken. Aan de overzijde van de IJssel, in de buurtschap 'Engeland' onder Wezep, bezat hij een klein landgoed, dat hij 'Heiderust' had genoemd.¹³⁸ Daar deed hij aan tuin- en akkerbouw en hield hij ook een kleine boerderij. Hij leefde er 'als een Patriarch onder de heidebewoners, hen steeds met raad en daad bijstaande' (...) 'Zijn uitspraak gold dan ook als orakeltaal'.¹³⁹

*Alida Maria Spandaw
(1816-1878), tweede echt-
genote van Sloet.
(Foto: Iconografisch Bureau
/RKD 's-Gravenhage)*

¹³⁸ Voor de daar gelegen gronden werden ontgonnen, hadden ze behoord tot de Domeinen-gebieden die in het begin van de eeuw door krachtige maatregelen van Sloets vader, toentertijd districts-commisaris van de Veluwe, voor de gemeente behouden waren gebleven. Deze gronden verwierf hij langs andere weg dan uit de erfenis van het ouderlijk bezit.

¹³⁹ *Elburger Courant* juni 1884. De auteur, 'Mr. N. Wezep' is waarschijnlijk de grootgrondbezitter en burgemeester van Oldbroek, C.J.R. Nobel.

Hoezeer hij gehecht was aan de mensen die hem op Heiderust omringden, blijkt uit het testament dat hij in september 1880 opmaakte.¹⁴⁰ Zes van hen bedacht hij met een som geld. De 'keukenmeid' Anna Jonkman kreeg 150 gulden plus twintig gulden voor elk jaar dienst ten tijde van zijn overlijden. Harmen van Ommen, werkbaas op Heiderust, kreeg ook 150 gulden, de bouw knecht Jan Bouman 75 en het werkmeisje Janna Sangers dertig. Voor de dagloner Jan van Gelder had hij dertig gulden gereserveerd en bij diens overlijden zou dit bedrag naar zijn weduwe gaan. De weduwe De Haan, die op zijn erfje woonde, zou 25 gulden krijgen en haar zoon, 'mijn scheper', twaalf. 'Het is mijn verlangen, dat mijn begrafenis op de meest eenvoudig wijze plaats grijpe en dat mijn lijk gedragen worde door Harmen van Ommen en Jan Bouwman', bepaalde hij verder. Maar de laatste had het een jaar later blijkbaar verbruid, want na een wijziging van het testament werd toen nadrukkelijk gezegd, dat Bouwman het lijk van Sloet niet mocht dragen en ook geen geld meer kreeg. De niet eerder genoemde Marie Voskes daarentegen, zou honderd gulden krijgen en nog eens tien voor elk jaar dat ze bij hem in dienst was geweest. Het kon er overigens allemaal ruim vanaf, want uit de memorie van successie die in 1884 werd opgemaakt, bleek dat Sloet aan geld en goederen een bedrag van bijna een kwart miljoen gulden had nagelaten.¹⁴¹

Niet alleen op privé-terrein ook in zijn publieke werk was hij tot het laatst toe bezig met het regelen van allerlei zaken, soms tot in detail. Zo maakte hij zich grote zorgen over de collecties die via zijn schepping 'Welvaart' bijeen waren gebracht. In een niet nader gedateerde brief uit vermoedelijk 1884 maakte hij in een schier onleesbaar handschrift melding van een bezoek van een zekere professor Martin die hem had gewezen op de grote wetenschappelijk waarde van de collectie van het museum; nog meer dan Sloet had durven vermoeden. Hij kocht ook nog oudheidkundige objecten aan en waarschuwde voor de activiteiten van 'Biesterbosch' die daarvoor eveneens in de markt was en voorwerpen in ontvangst nam, waarbij de schenkers dachten dat ze bestemd waren voor 'Welvaart'.¹⁴² Ook was hij bang dat enkele Indische voorwerpen –die hij ooit van dominee Van Hoëvell had gekregen onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat ze voor altijd in het museum zouden blijven en die duizenden gulden waard bleken te zijn– onverhoopt de deur uit zouden gaan.¹⁴³

Er lag, zo lijkt het in ieder geval, een schaduw over zijn levensavond. 'Ik heb dezen winter onderscheidene zenuwtoevallen gehad, zoals de doctor ze *euphoniae causa* noemt', liet hij kort voor zijn dood weten aan de redactie van de *Landbouwcourant*. 'Gelukkig heb ik er geen restes van, behalve wat moedeloosheid. Ik ben trouwens al 77 jaren.'¹⁴⁴

Op 16 juni 1884 overleed Sloet. Hij werd in Zwolle begraven op de Alge-

¹⁴⁰ Opgemaakt op 13 september 1880 ten overstaan van notaris J.H. Roijer te Zwolle. Het bevindt zich in: HCO. Archieven Zwolse Notarissen, inv.nr. 439.

¹⁴¹ De memorie van successie bevindt zich in: HCO. Archieven Memories van Successie, inv.nr. 1438, reg.nr. IV-nr.5/3779.

¹⁴² Hij doelde waarschijnlijk op J.C. Bijsterbosch, griffier van de Staten van Overijssel (1860-1876).

¹⁴³ HCO. Archief Welvaart, inv.nr. 47.

¹⁴⁴ Brieffragmenten ontleend aan de *Landbouwcourant* van 19 juni 1884. Zie voor Sloets laatste bijdrage daarin het nummer van 17 april 1884.

mene Begraafplaats aan de Meppelerstraatweg in het familiegraf, waarin ook zijn beide echtgenotes en het in 1844 doodgeboren meisje lagen.¹⁴⁵ ‘Aan dit rijke en vruchtbare leven van arbeid’, schreef de *NRC*, ‘dat anderen meer dan hemzelf ten goede is gekomen, heeft de dood een einde gemaakt, nadat zoovelen, met wie hij gewerkt en gestreden heeft, hem waren voorgegaan. Sloet’s naam zal echter blijven, en met dankbaarheid zal men steeds aan den man terugdenken, die met zijne zeldzame gaven en talenten gewoekerd heeft, en die tot de eerste en beste mannen van zijn tijd behoorde.’¹⁴⁶

Drie dagen na zijn dood werd in de *Landbouwcourant* het voorstel gedaan om op zijn graf ‘een waardige gedenkzuil’ op te richten en daarvoor geld in te zamelen. Tot uitvoering van dit plan kwam het niet.

Rechtsonder: het graf van Sloet op de Algemene Begraafplaats aan de Meppelerstraatweg te Zwolle, op vrijdag 12 oktober 2007, precies 200 jaar na zijn geboorte. (Foto Rana Berends)

Wel werd in 1886 voor de eerste keer een prijs –een bedrag van vijftig gulden– uitgekeerd uit het Sloet-Fonds, dat werd ingesteld om de beste examinandi van de Rijkslandbouwschool in Wageningen te kunnen belonen.¹⁴⁷

Het is meer dan Sloet zich had durven wensen, getuige de dichtregels:

Ik vraag niet, dat een grafgesteente
Mijn naam aan 't later menschdom meldt,
Maar laat nog na een reeks van jaren

¹⁴⁵ Het geslacht Sloet tot Oldhuis stierf, volgens het *Nederlands's Adelsboek* 1951, 44^e jrg, in 1932 uit in de mannelijke lijn.

¹⁴⁶ *NRC* 19 juni 1884.

¹⁴⁷ Na de opheffing van de Rijkslandbouwschool te Wageningen en de oprichting van de Middelbare Landbouwschool te Groningen, beide in 1912, besloot de Raad van Beheer het Sloet-fonds en de Sloet-prijs te verbinden aan de Middelbare Landbouw School. Aan de rechtsopvolger daarvan, het Van Hall Instituut te Leeuwarden, wordt nog steeds de Sloet-prijs uitgereikt.

In hut en stulp op 't eenzaam veld,
 Als ruwe winterbuien bruisen,
 Mijn naam in 't oor van 't landvolk ruischen.¹⁴⁸

2.7 Buitenstaander

Voor Sloet leken de levenslijnen uitgestippeld, toen hij in 1807 werd geboren. Gedurende de eerste kwarteeuw van zijn leven kreeg hij inderdaad de opvoeding voor een jongeman van adellijke komaf; een degelijke opleiding, een al even degelijke studie in de Rechten met vele contacten en afgerond met de gebruikelijke promotie. Toch ging hij een andere weg dan zijn broer, de teruggetrokken kamergeleerde die weliswaar enige tijd gouverneur-generaal van Nederlands-Indië was, maar bij voorkeur op de achtergrond opereerde. Om Sloet kon niemand heen. Noch in het landelijke Hengelo, noch op het toneel van de landelijke politiek.

Hij handelde daarbij vanuit een diep godsdienstig besef en vanuit het 'rein levensgevoel', dat hij vanuit zijn jeugd had meegekregen en dat hij aan de hand van enkele prominente leermeesters op school, internaat en universiteit verder had ontwikkeld. Zijn wereldbeeld werd en bleef bepaald door Martinets *Katechismus der Natuur*. 'De natuur is de poëtische gedachte van God', vatte hij dit geloof samen.¹⁴⁹ Godsvrucht, ijver, dorst naar kennis, gehoorzaamheid, eensgezindheid, deugd, het waren begrippen die Sloet hoog in het vaandel had. 'Lediggangers', in elke stand, in elke klasse, op elke positie veroordeelde hij sterk, zeker binnen de 'hoogere standen' waartoe hij zelf behoorde.

Men treft in iedere maatschappij eenen hoop onverschillige en onwetende menschen aan, en behooren deze tot de mindere klasse, tot den bloot arbeidenden stand, dan vormen ze nog altijd eene nuttige voortbrengende menigte, die met spitten en houw en dragen hunnen stoffelijke roeping genoegzaam vervullen, zonder veel afgunst te voeden, dan soms over de meerdere welvaart van zijn buurman of beroepsgenoot; maar anders is het, wanneer men hen in hoogere standen aantreft, waarin meerdere gegoedheid eene bekoring tot lediggang uitmaakt, en lediggang is een wortel van afgunst, terwijl het getal lediggangers altijd grooter is in eene oude maatschappij dan bij een jeugdig volk.¹⁵⁰

Sloet was een wereldverbeteraar en hij was bereid daarvoor zijn eigen belang op de achtergrond te stellen. Om de status van de stand waaruit hij afkomstig was, gaf hij niet, hetgeen bijvoorbeeld ook tot uitdrukking kwam in het feit dat hij zichzelf eenvoudigweg 'Sloet' noemde. Wel was zijn afkomst voor hem 'slechts een prikkel te meer voor plichtsbetrachting en krachtsinspanning'.¹⁵¹ Ook in de ambtelijke kringen waarin hij werkzaam was, zag hij, al dan niet ten onrechte, veel bureaucratie en hij schroomde niet daartegen te ageren. Kwetsbaar stelde hij zich ook op in het politieke leven. Alleen al omdat hij de veilige stroom van in-

¹⁴⁸ Geciteerd in LHC 1891, 43.

¹⁴⁹ 'Narede', *Winteravondrood*, 160.

¹⁵⁰ TSS-18, 139.

¹⁵¹ Mr. W. baron van Goltstein van Oldenaller, oud-minister van koloniën, als voorzitter van het 27ste Landhuishoudkundig Congres, op 22 juli 1884 in Amersfoort, in een gesproken in memoriam.

komsten uit de Indische baten stevig ter discussie stelde. Het leverde hem regelrechte vijanden op.

Sloet was een boodschapper die zichzelf een opdracht had gesteld. Maar zijn impulsieve karakter maakte het hem vaak moeilijk geduld te betrachten en te accepteren dat niet elk moment een momentum was. Hij vroeg zich niet af of de

Mr. B.W.A.E. Baron Sloet tot Oldhuis

1807 - 1884

Sloet omstreeks 1850 op een via de Haagse Steendrukkerij P.W.M Trap overgeleverd portret. (Foto Iconografisch Bureau 's-Gravenhage)

tijd en de geesten wel, of nóg, rijp waren voor zijn plannen en ideeën. Het viel hem moeilijk te constateren en te accepteren wat uiteindelijk zijn positie was: die van een buitenstaander.